

“บ้าน”: ภาพแทนสภาวะหลอกหลอนของ “ความเป็นชาย” ในสังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ ในเรื่องสั้น “ผีอยู่ในบ้าน” และภาพยนตร์เรื่อง “ลัดดาแลนด์”

วันที่รับบทความ: 14 ธันวาคม 2561 / วันที่แก้ไขบทความ: 27 มีนาคม 2562 / วันที่ตอบรับบทความ: 6 สิงหาคม 2562

ธนวัฒน์ ปัญญานันท์

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งศึกษาความอิทธิพลระหว่าง “ความเป็นชายตามชนบ” และ “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)” ที่ถูกประกอบสร้างภายใต้เงื่อนไขของสังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ในสังคมไทย เพื่อเผยให้เห็นปัญหาและความอ่อนแอของเพศชายที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานเขียนและภาพยนตร์ โดยการศึกษาภาพแทนประกอบกับการวิเคราะห์ตัวบท พบว่าตัวละครชายกำลังประสบปัญหาสภาวะหลอกหลอนภายใต้แรงกดดันจาก “ความเป็นชายแบบใหม่?” อันเกิดจากการปะทะรวมกันระหว่างความเป็นชายตามชนบและความเป็นชายที่ทุนนิยมสร้างความคาดหวังให้เป็น ทั้งจากแรงกดดันภายในตนเองและจากคนรอบข้าง สภาวะหลอกหลอนดังกล่าวถูกอธิบายผ่านภาพแทนของ “บ้าน” ซึ่งถูกทำให้คาดหวังถึงความสุขและความสมบูรณ์แต่กลับนำมาซึ่งวิกฤติและโศกนาฏกรรม นอกจากนี้ภาวะวิกฤติดังกล่าวยังช่วยตั้งคำถามต่ออำนาจปิตาธิปไตยและชี้ให้เห็นพลังการต่อสู้ของอำนาจมาตาธิปไตยในสังคมไทย

คำสำคัญ: ความเป็นชาย, ภาพแทน, ทุนนิยม, เสรีนิยมใหม่

“H-O-M-E”: The Representation of Haunted “Masculinity” in the Capitalist and Neoliberal Society in “Phee Yoo Nai Ban” and “Laddaland”

Received: December 14, 2018 / Received in revised form: March 27, 2019 / Accepted: August 6, 2019

Tanawut Panyanant

Abstract

This article aims to study “neo-masculinity (?)” in the capitalist and neoliberal society in Thai society. This study reveals the problems and the weaknesses of the male that are presented through the literature and the film by analyzing the text and representation. The findings elucidate that male characters are pressured and haunted from “new masculinity?” which forms between traditional and capitalist masculinity, constructed by the expectations of capitalist and neoliberal society. Male characters themselves were pressed and they were forced by the wife and her mother. These forces are displayed through the representation of “H-O-M-E” The place that should exhibit happiness and success but it discloses male crisis and tragedy. Beyond the haunting, the texts are question about power of the patriarchy and they are going to show the resistance power of the matriarchy.

Keywords: Masculinity, Representation, Capitalist, Neoliberal

บทนำ

งานศึกษาในประเด็นเรื่องของผู้หญิงกับบทบาทหน้าที่ความเป็นแม่ เมียและอื่น ๆ เป็นที่สนใจในวงวิชาการในสังคมไทยภายใต้กระแสการเรียกร้องสิทธิทางเพศ (สตรีนิยม) โดยเฉพาะการวิพากษ์วาทกรรมชายเป็นใหญ่ที่กดทับผู้หญิงเอาไว้ ยกตัวอย่างงานชิ้นสำคัญเรื่องผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมยุคทองของ เสนาะ เจริญพร (2548) ที่ได้ชี้ให้เห็นสถานะของผู้หญิงในสังคมที่ไม่สามารถก้าวข้ามอุดมการณ์ของสังคมแบบเก่าได้ ซึ่งส่งผลให้เกิดความอึดอัดหรือเหลื่อมระหว่างความเก่าและความ (พยายาม) ใหม่ เป็นเสมือนดัง “หม้อที่ขุดไม่ออก” ในขณะที่การวิพากษ์ความกดทับของผู้ชายภายใต้วาทกรรมความเป็นชายในยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่านมีค่อนข้างน้อย แต่ก็พบว่ามีงานศึกษาที่เล็งเห็นความสำคัญของประเด็นดังกล่าวได้แก่ งานศึกษาของ ไทวิกา อิงสันเทียะ (2555) ที่ศึกษา “วิกฤติความเป็นชาย” ภายใต้สังคมเปลี่ยนผ่าน (สู่สังคมบริโภคนิยม) อันทำให้เกิดภาวะคลุมเครือด้านอัตลักษณ์ของ “ความเป็นชาย” กลายเป็นอาการวิกฤติจิตที่ถูกถ่ายทอดผ่านตัวบท เรื่อง ไฟท์คลับ กับ อเมริกันไซโค ซึ่งแน่นอนว่าความเปลี่ยนแปลงนำมาสู่ปัญหาดังกล่าว ดังที่ ไทวิกา ได้ชี้ให้เห็นไว้แล้ว แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีสถานะที่ต่างออกไปนั่นคือการยึดถืออุดมการณ์เก่า (และอาจเพิ่มขึ้น) ในบริบทสังคมแบบใหม่ อีกหนึ่งชิ้นคืองานศึกษาของ ศุภกิจ เจริญพญาญจน์ (2556) ซึ่งมุ่งศึกษาเสียงการพร่ำบ่นและการตัดพ้อเพื่อแสวงหาความยุติธรรมของผู้ชายผ่านบทพูดเดี่ยว (monologue) ในเรื่องสั้น ฝอยไบบ้าน (2535) ของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ บทความนี้ชี้ให้เห็นถึง “อุดมการณ์ที่ให้ความชอบธรรมและกดทับผู้ชายชนชั้นกลางไทยในปัจจุบัน” (น.155) อย่างไรก็ตามแม้ ศุภกิจ จะเล็งเห็นปัญหาดังกล่าวและเปิดโปงให้เห็นปัญหาวาทกรรมข้างเท่าหน้า แต่มิได้เข้าถึงการตีความเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งจะสามารถนำไปสู่ข้อค้นพบของมายาคติที่แฝงอยู่ในรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ และกลายเป็นภาพแทนที่ถูกพูดถึงในวรรณกรรม นอกจากนี้ ศุภกิจ เลือกที่จะละทิ้งข้อวิพากษ์ประเด็นปัญหาด้านการเมืองอันมีนัยยะสำคัญภายในตัวบทด้วย อันจะนำไปสู่การตอยอดการศึกษาดังกล่าวได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประเด็นปัญหาสำคัญที่สร้างปัญหาให้กับผู้ชายคือความคาดหวังทางสังคมต่อเพศภาพ (gender) ซึ่งหมายถึงความเป็นชาย (masculinity) ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมไปสู่ สังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ ซึ่งได้สร้างความคาดหวังต่อความเป็นชายเพิ่มมากขึ้น โดยมีได้หลุดออกจากกรอบอุดมการณ์เก่า มากกว่า

นั้นสภาวะทางเศรษฐกิจกลับเป็นปัญหาที่ไม่เอื้ออำนวยให้ผู้ชายสามารถตอบสนองต่อความคาดหวังดังกล่าวได้

เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงในหลายตัวบทดังที่ เสนาะ ใช้ในการศึกษานั้นพบว่าส่วนใหญ่เป็นผลมาจากความกดทับของเพศชายที่ไม่สามารถบรรลุ “ความเป็นชาย” ได้จากปัญหาเศรษฐกิจในระดับสังคมจนส่งผลกระทบมาสู่เศรษฐกิจในครัวเรือน ดังที่พบในเรื่องสั้นหม้อที่ขุดไม่ออก ปัญหาดังกล่าวจึงส่งผลทำให้ความคาดหวังต่อตัวผู้หญิงเองเพิ่มมากขึ้นไปด้วย ความเป็นแม่แบบเดิมจึงกลายเป็นปัญหาต่อผู้ชายจนทำให้สถานะของผู้หญิงถูกกดทับในฐานะตัวหารรายได้ “ยังงี้ ๆ พวกนี้ [หมายถึงหญิงโสเภณี] มันก็ยังไม่รู้จักทำมาหากินเป็น โอเคคนทำอะไรไม่เป็นนะซี น่าอายยิ่งกว่ากะหรี่!” (หม้อที่ขุดไม่ออก อ้างใน เสนาะ เจริญพร, 2548) ซึ่ง เสนาะ ได้ชี้ให้เห็นแล้วแต่อย่างไรก็ตามการศึกษาโดยมองแต่จากมุมมองของผู้หญิงกลับสร้างภาพแห่งอคติต่อผู้ชายจนหลงลืมมุมมองบางอย่างไป ดังนั้น การหันมาทำความเข้าใจประเด็นของผู้ชายกับบทบาทความเป็นพ่อและผัวในโลกเปลี่ยนผ่านจะสามารถช่วยเติมเต็มช่องว่างของคำตอบในเรื่องปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศได้

ทั้งนี้การเลือกศึกษาประเด็นดังกล่าวในตัวบทประเภท fiction (ในที่นี้คือเรื่องสั้นกับภาพยนตร์) ซึ่งในทางวรรณกรรมศึกษาเชื่อว่าผู้สร้างเป็นดังร่างทรงของวาทกรรมหรืออุดมการณ์บางอย่างในสังคม ดังนั้นการวิเคราะห์ตัวบทแบบ close reading จะช่วยให้เข้าใจความกดทับซ่อนเร้นบางประการของผู้ชายซึ่งพูดไม่ได้เพราะถูกอุดมการณ์ความเป็นสุภาพบุรุษกดทับเอาไว้

งานศึกษาชิ้นนี้จึงมุ่งที่จะวิพากษ์บทบาทความเป็นพ่อและผัวของผู้ชายภายใต้ความคาดหวังใหม่ ผ่านอาการหลอกหลอนของตัวละคร ในเรื่องสั้น ฝอยไบบ้าน (2535) และ ภาพยนตร์เรื่อง ลัดดาแลนด์ (2554) ที่ตัวละครต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจ ครอบครัว และความเป็นชาย ผ่านสัญลักษณ์บ้าน ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ในสังคมยุคทองสมัยนี้มีผู้หญิงเท่านั้นที่ต้องเผชิญกับปัญหา “หม้อที่ขุดไม่ออก” เพราะผู้ชายก็ต้องแบกรับความกดดันทางสังคมด้วยเช่นกัน ทางออกสำคัญคือการร่วมกันวิพากษ์อุดมการณ์อันเป็นปัญหาดังกล่าวไปพร้อมกัน

เงื่อนไขแวดล้อมทางสังคมกับความเป็นชายไทยจากสังคมเกษตรกรรมสู่สังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่

Robert William Connell (2005) ชี้ให้เห็นพื้นฐานความรู้ว่าด้วยความเป็นชายว่า เป็นผลมาจากแนวคิดแบบคู่ตรงข้ามที่แยกลักษณะความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายผ่านเพศ (ซึ่งอยู่บนฐานคิดปรัชญาแบบวิทยาศาสตร์และจิตวิเคราะห์) ความแตกต่างดังกล่าวส่งผล

ทำให้หญิงชายมีพฤติกรรมที่ต่างกัน สรุปให้เข้าใจง่ายขึ้นคือ มนุษย์มีพฤติกรรมไปตามเพศ ซึ่งการศึกษาแบบดังกล่าวได้สร้างอัตลักษณ์หรือภาพแทนของความเป็นชายที่แตกต่างจากผู้หญิง ดังที่มีการอ้างถึงอย่างแพร่หลาย เช่น ความเป็นผู้นำ การกล้าตัดสินใจ ฯลฯ คุณลักษณะที่ถูกทำให้เป็นที่ยึดถือเหล่านี้ (ซึ่งถูกถ่ายทอดผ่านทางการศึกษาและการปกครอง) ได้ส่งผลให้เกิดความคาดหวังต่อเพศชายในการเป็นผู้ปกครองและดูแล (เพศหญิง) สังคมจึงอยู่ภายใต้อำนาจแบบปิตาธิปไตยที่มีผู้ชายเป็นผู้นำ อย่างไรก็ตามมีนักวิชาการที่เสนอให้เห็นปัญหาของฐานคิดแบบวิทยาศาสตร์และจิตวิเคราะห์ต่อเรื่องเพศนี้ โดยเฉพาะเพศนอกบรรทัดฐานรักต่างเพศ ซึ่งถูกมองว่าผิดปกติไปจนถึงวิปริต ซึ่งบางสังคมมีบทลงโทษคนกลุ่มนี้ต่างกันออกไป เช่น งานศึกษาของ นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ (2560) เป็นต้น แต่การโจมตีกรอบคิดดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่เป็นมุมมองจากเพศที่เชื่อว่าตนเองถูกกดขี่จากเพศที่มีอำนาจเหนือกว่า (ซึ่งหมายถึงอุดมการณ์ปิตาธิปไตย) การต่อสู้ดังกล่าวเป็นการมองในแนวคิดที่ให้ผู้ชายอยู่ในตำแหน่งสูงสุด ซึ่งการจัดวางตำแหน่งเหล่านี้ในลักษณะนี้ได้ละเลยประเด็นปัญหาเพศสภาพที่ผู้ชายต้องเผชิญเช่นเดียวกันเพราะถูกมองว่าเป็นเพศที่อยู่ชั้นบนสุดของอำนาจกดขี่ (ทั้งที่ความเป็นจริงแล้วอาจมิได้เป็นดังนั้นอย่างสิ้นเชิงโดยเฉพาะในบริบทไทย)

เมื่อมองเพศในมิติทางประวัติศาสตร์ เพศสภาพในสังคมไทยในแต่ละยุคสมัยอาจไม่ได้มีความแตกต่างอย่างฉีกกฎเกณฑ์มากนัก เพราะถูกควบคุมไว้ด้วยกฎเกณฑ์ทางสังคมแบบประชานิยมค่อนข้างสูง (ดังที่มักถูกพูดถึงในกรณีไอ้ฟัก ในคำพิพากษา (2525) ของชาติ กอบจิตติ) และยิ่งไปกว่านั้นคือการขีดเส้นแบ่งเพศสภาพผ่านอุดมการณ์และดำรงรักษาผ่านระบบอุปถัมภ์ระยะยาว คือ การเป็นสังคมที่พ่อแม่ต้องทำหน้าที่โอบอุ้มและควบคุมลูกจากทารกจนโต (รูปแบบดังกล่าวนี้จึงส่งผลกระทบจนกลายเป็นประเด็นปัญหาเรื่อง “ความเป็นเด็ก” ที่น่าศึกษาต่อไป) อย่างไรก็ตามจุดขั้วเน้นสำคัญของ “ความเป็นชาย” หรือแม้แต่ “ความเป็นหญิง” ที่สำคัญในสังคมไทยที่ถูกพูดถึงกันโดยทั่วไปคือการจัดระเบียบสังคมใหม่ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีผลกระทบจนถึงปัจจุบัน

แน่นอนว่าอิทธิพลสำคัญที่ยุคสมัยดังกล่าวได้รับคือวิธีคิดเรื่องเพศโดยอ้างอิงกับฐานปรัชญาแบบวิทยาศาสตร์ (ดังที่ชี้ให้เห็นปัญหาแล้ว) อาทิตยา จารุจินดา (2555) ศึกษาเรื่อง การสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นหญิงถูกนำไปยึดโยงกับค่านิยม ขนบประเพณีของความเป็นกุลสตรีแบบเดิม ซึ่งหน้าที่ของผู้หญิงคือการเป็นผู้สนับสนุน (เป็นรอง) แก่ผู้ชาย

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาความเป็นกุลสตรีและความเป็นสุภาพบุรุษไทย (ที่สามารถเป็นไปได้ตามอุดมคติ) จะเห็นว่าเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่พึ่งพาอาศัยและเสียสละให้แก่กันและกัน โดยที่แต่ละฝ่ายต่างมีบทบาทหน้าที่เป็นของตนเอง ดังตัวอย่างที่ว่า “ท่านสุภาพบุรุษโปรดลุกขึ้นให้ผู้สตรีและเด็กได้นั่งก็จะสุภาพยิ่งขึ้น” (อ้างในอาทิตยา, 2555) หากมองแต่เพียงว่านั่นเป็นการแสดงความอ่อนแอของความเป็นหญิง และเป็นการแสดงความแข็งแกร่งของความเป็นชาย ก็จะเป็นอคติเสียทีเดียว เพราะลักษณะดังกล่าวนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทั้งสองเพศร่วมกัน และเป็นเงื่อนไขที่สตรีนิยมไทยมิได้ไปสู่จุดวิกฤตเหมือนในสังคมอื่น (เพราะในเงื่อนไขดังกล่าวผู้หญิงก็มีการดึงเอาอุดมการณ์สุภาพบุรุษและสุภาพสตรีมาใช้เป็นเงื่อนไขในการต่อรองอำนาจปิตาธิปไตย จนกลายเป็นการเอาเปรียบผู้ชายไปในตัวด้วย) วัฒนธรรมการลุกให้ผู้หญิงนั่งยังคงปรากฏมาให้เห็นจนทศวรรษ 2550 ดังที่ปรากฏในหน้ากระหุบบนโลกออนไลน์หรือตามข่าว เช่น “คือเราไม่เข้าใจอะค่ะ เดียวนี้ขึ้นรถเมล์ไปเรียนเช้า ๆ จะเห็นผญ. ยืนเกาะราวเต็มไปหมด แต่ผ.นั่งอะค่ะ ทำไมเขาถึงไม่ลุกให้ผญ.นั่ง จิตใจทำด้วยอะไร คุณไม่สงสารผญ.ใส่กระโปรงที่ยืนเกาะราวเหวอ 5555” (ข่าวสด, 2560) ในอีกมุมหนึ่งก็มีกระทู้ออกมาเพื่อวิพากษ์พฤติกรรมของผู้หญิงว่า “ขอรณรงค์ให้สาว ๆ สละที่นั่งบนรถเมล์ให้คนท้องและคนแก่ โดยเฉพาะช่วงที่นั่งสำรองครับ” (นิวส์ เอ็มไทย, 2548) เป็นต้น จนมีกระแสเรียกร้อง “ความเท่าเทียมทางเพศ” ที่ได้กลับความเป็นสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี วัฒนธรรมดังกล่าวจึงค่อยอ่อนพลังลง ดังเช่น ความคิดเห็นที่ได้กลับกระทู้ในข่าวสดหยิบยกมาดังกล่าวว่า “เห็นเรียกร้องความเท่าเทียมกันในเพศหญิงและชาย” (ความคิดเห็นที่ 4 อ้างในข่าวสด, 2560) และ “...สมัยก่อนผมลุกให้นะ แต่หลาย ๆ ครั้งไม่มีคำว่าขอบคุณออกจากปาก... เหมือนผู้หญิงคิดว่ามันเป็นหน้าที่ ขึ้นขึ้นมาเองต้องลุก...” (ความคิดเห็นที่ 11 อ้างใน ข่าวสด, 2560) ประเด็นที่ยกมานี้เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านมายาคติความเป็นหญิง/ชาย ภายใต้อุดมการณ์สุภาพบุรุษ/สตรี (ซึ่งในที่นี้ไม่วิพากษ์ความถูก/ผิดของปมปัญหาดังกล่าว) ว่ายังคงปรากฏให้เห็นกว่า 50 ปี

ในประเด็นเทียบเคียงกันนี้ เสนาะ เจริญพร (2548: 265) ได้กล่าวถึงลักษณะของผู้หญิงภายใต้โครงสร้างสังคมที่ขัดแย้งว่า

“ผู้หญิงในจินตนาการและในชีวิตจริงต่างตกอยู่ภายใต้โครงสร้างทางสังคมอันมีลักษณะขัดแย้ง เพราะพวกเขาถูกระงับจากจากแรงดึงดูดสองด้านที่ตรงกันข้าม ด้านอันก้าวหน้านั้นเป็นผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและกระแส

การเคลื่อนไหวของผู้หญิงภายใต้แนวคิดสตรีนิยม ส่วนด้านที่เห็นยวรั้งนั้นเป็นผลมาจากคติความเชื่อทางสังคมชุดเก่าซึ่งคาดหวังให้เพศหญิงสืบต่อบทบาทแม่และเมียเหมือนที่เคยปฏิบัติกันมา”

สิ่งที่ปรากฏให้เห็นคือ รูปแบบเพศสภาพ ที่มาพร้อมกับหน้าที่ความรับผิดชอบ (ที่ถูกผลิตซ้ำ) นำมาใช้ซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกลายเป็นความเคยชิน ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับผลกระทบไม่น้อยไปกว่าผู้หญิงก็คือผู้ชาย แต่กลับไม่มีสิทธิในการบ่น เพราะจะถูกมองว่าไม่มี “ความเป็นผู้ชาย” ที่ต้องอดทนอดกลั้น หากไม่เป็นเช่นนั้นก็จะถูกผลักไปสู่ความเป็นอื่น (ซึ่งกลายเป็นพื้นที่แห่งความล้มเหลวทางเพศของความเป็นชาย) ดังที่ นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2558) กล่าวว่า “การเป็นเพศชายที่ขาดตกบกพร่อง หรือเป็นพฤติกรรมที่ “ไม่ใช่ชาย” กะเทยจึงเป็นภาพบิดเบี้ยวของความเป็นชาย” ในที่สุด เรื่องสั้น ผีอยู่ในบ้าน จึงเป็นตัวอย่างสำคัญที่ตัวละครเอกชายต้องพยายามระบายความอัดอั้นดังกล่าวผ่านบทพูดเดียว เพราะแม้สังคมจะผ่านพ้นยุคสมัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มาอย่างเนิ่นนาน แต่อิทธิพลแห่งยุคสมัยยังคงปรากฏให้เห็นอยู่

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ (2561) ใช้ภาษาสรุปความเป็นชาย (ไทย) ในสังคมเสรีนิยมใหม่อันเป็นผลมาจากการพัฒนาการของเงื่อนไขแวดล้อมทางสังคมได้อย่างครอบคลุมว่า “การเลือกภายใต้ทรงขังใหม่” (ซึ่งคำนี้สามารถใช้กับผู้หญิงได้ด้วยเช่นกันเพราะเป็นเหตุที่โยงใยสัมพันธ์กัน) โดยนฤพนธ์ (2559; 2561) ชี้ให้เห็นว่า เรือนร่างกลายเป็นสิ่งที่ถูกควบคุมผ่าน การเลือก อย่างเสรี? เพราะมนุษย์จะคิดว่าตนเองมีสิทธิในการเลือก โดยที่ตัวผู้เลือกนำเอารอบอุดมการณ์ทางสังคมมาครอบงำตนเอง แนวคิดดังกล่าวเรียกว่า การเมืองเหนือชีวิต/อำนาจเหนือชีวิต โดยใช้แนวคิดเรื่อง bio power ซึ่งเสนอโดย ฟูโกต์ (Michel Foucault) มาช่วยอธิบาย ปฏิบัติการดังกล่าวเป็นการควบคุมทั้งร่างกายและจิตสำนึกของปัจเจก โดยปราศจากความรุนแรง (อย่างน้อยที่สุดก็ในทางร่างกาย) จนก่อให้เกิดเป็นการสร้างตัวตนของมนุษย์ ซึ่งเสนอว่าตัวตนความเป็นชายเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาจากอำนาจดังกล่าว ปฏิบัติการภายใต้กรอบบรรทัดฐานรักต่างเพศจึงส่งผลให้เกิดภาวะการแบ่งแยกชายหญิงออกจากกันอย่างชัดเจน ภาวะการแบ่งแยกดังกล่าวยังเป็นผลไปถึงบทบาทหน้าที่และความคาดหวังทางสังคมอีกด้วย

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ช่วยอธิบายให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชายกับอำนาจเหนือชีวิตที่คอยบงการ กำกับควบคุม สำนึกของความเป็นชายแก่ผู้ชายอยู่ ทั้งนี้อำนาจเหนือชีวิตถูกหล่อหลอมมาจากเงื่อนไขแวดล้อมที่สลับซับซ้อน และยังเป็นผลให้เกิดรูปแบบความ

เป็นชายที่เปลี่ยนไปด้วย ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ ภาวะความกดดันต่อเพศชายที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นกระบวนการกลายเป็นกะเทยหรือการกล่าวหาว่าเป็นกะเทยจึงมีลักษณะเป็นการต่อต้านอำนาจ (ปิตาธิปไตย) ด้วยการใช้อำนาจปิตาธิปไตย กะเทยในที่นี้จึงมิได้เป็นเพียงลักษณะทางกายภาพหรือพฤติกรรม แต่เป็นอำนาจที่คอยกดทับหลอกลอนความเป็นชาย

แน่นอนว่าสังคมมีพลวัต แต่ความเปลี่ยนแปลงไม่ได้ทำให้ผู้ชายหลุดออกจากกรอบความเป็นชายแบบเดิมได้ หมายความว่า สิทธิในการเลือกบริโภคอย่างเสรีดังกล่าวมิได้เสรีอย่างที่คิด เพราะทั้งตัวสินค้าก็มีการกำกับเพศเอาไว้ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมประชานิยมก็คอยสอดส่องกำกับควบคุมพฤติกรรมของคนด้วยอีกทางหนึ่ง (สังเกตได้จากลักษณะนิสัยชอบวิพากษ์วิจารณ์ของคนไทยที่แม้จะก้าวจากสังคมชุมชนนิยมเข้าสู่สังคมเมือง (แบบปัจเจก) แต่กลับพบว่าในโลกสื่อสารมวลชน กลับมีการวิพากษ์วิจารณ์ปรากฏการณ์ทางสังคม/บุคคล ต่อคนที่ตนเองไม่รู้จักและไม่ได้เกี่ยวข้องเลย (อย่างเป็นบ้าเป็นหลัง) หรือกรณีอำนาจได้กลับอำนาจของกระบวนการเป็นกะเทยดังได้กล่าวไปแล้ว)

อำนาจเหนือชีวิตของ “ความเป็น...” นี้ เชื่อมโยงไปสู่ตัวบทในการศึกษาและชี้ให้เห็นว่า ตัวละครเอกชายใน ตัวบททั้งสองเรื่องนำเอาบทบาทหน้าที่ ความเป็นชาย ความเป็นพ่อ และความเป็นผัว (หรือแม้แต่ความเป็นกะเทย) มาสร้างสภาวะกดดันให้กับตนเอง การบริโภคสิ่งที่แสดงออกซึ่งความสมบูรณ์แบบของอุดมการณ์ดังกล่าวกลายเป็นสิ่งตัวละครต้องพึงปรารถนาและต้องได้มาครอบครอง นอกจากอำนาจดังกล่าวแล้วตัวละครแม้จะมีลักษณะเป็นตัวแทนอำนาจมาตาธิปไตยที่คอยส่งผ่านความกดดัน ผลิตซ้ำและปลูกสำนึกแห่ง “ความเป็นชาย” ดังนั้นสิทธิในการเลือกบริโภคจึงเต็มไปด้วยอำนาจต่าง ๆ เหนือชีวิตของมนุษย์เอง

ขอบเขตและวิธีวิจัย

ในบทความชิ้นนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) เชื่อมโยงไปกับบริบท (Context) โดยศึกษาประเด็นปัญหาความกดดันของตัวละครชายที่ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไข “ความเป็นชาย” ในสังคมสังคมนิยมเสรีนิยมใหม่จนกลายเป็นภาพแทนสภาวะความหลอกลอนที่ถูกนำเสนอผ่านตัวบทเรื่องสั้นและภาพยนตร์โสกนาฏกรรม 2 ชิ้น คือ เรื่องสั้น ผีอยู่ในบ้าน และภาพยนตร์เรื่อง ลัดดาแลนด์ โดยใช้แนวคิดเรื่อง ภาพแทน (Representation) ที่เสนอโดย Stuart Hall เป็นข้อสนับสนุนการศึกษา

ตัวบท

เรื่องสั้น ผีอยู่ในบ้าน และ ภาพยนตร์เรื่อง ลัดดาแลนด์ นำเสนอประเด็นปัญหาที่คล้ายคลึงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่มีรูปแบบ ลำดับการเล่าเรื่องและรายละเอียดบางส่วนที่ต่างกัน โครงเรื่องทั้งสองเล่าถึงปัญหาชีวิตภายในครอบครัวโดยเน้นปัญหาของผู้ชาย ซึ่งมีประเด็นเรื่อง “บ้าน” เป็นปมปัญหาหลัก จนกลายเป็นสภาวะหลอกหลอน กตสัน จนนำไปสู่เหตุการณ์ฆาตกรรมในที่สุด

เรื่องสั้น ผีอยู่ในบ้าน เล่าเรื่องผ่านตัวชายในฐานะบุรุษที่หนึ่ง (ผม) ต้องการขายบ้านให้กับชายผู้หนึ่ง ในขณะที่เขาพาผู้สนใจซื้อบ้าน (ผู้ชาย) เดินสำรวจบ้านนั้น เขาได้เล่า (ระบาย) ปมปัญหาที่เขาต้องเผชิญจากบ้านหลังดังกล่าว โดยเฉพาะปัญหาความไม่เข้าใจกันระหว่างสามีกับภรรยา และปัญหาด้านเศรษฐกิจภายในครอบครัว โดยตัวละครใช้วิธีการร่ำบ่นไปพร้อมกับการคำนวณรายรับรายจ่าย (อันไม่สมดุล) จนกลายเป็นปัญหาหนี้สินในที่สุด ตัวละครยังร่ำบ่นไปจนถึงระดับด่าทอถึงแรงกดดันที่ตัวละครต้องเผชิญจากภรรยาและพ่อแม่ของเธอ เล่าไปจนถึงฉากเหตุการณ์ทางการเมืองด้วย จุดวิกฤตของปมปัญหาคือตัวละครเองฆ่าภรรยาของตัวเอง (อย่างไม่รู้สึกรังเกียจ) เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดพร้อมกับช่วงปัญหาทางการเมือง ทำให้ตัวละครสามารถอำพรางความผิดทางกฎหมายไปได้ และในท้ายที่สุดคือความพยายามในการขายบ้าน

ภาพยนตร์เรื่อง ลัดดาแลนด์ เปิดเรื่อง ด้วยตัวละครชาย (ธีร์) กำลังเพลิดเพลินอยู่กับการจัดบ้านใหม่ที่เข่าเพิ่งซื้อด้วยวิธีฉ้อโกง-ผ่อน (ส่งเดือนละ 30,000 บาท) ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายในฉากดังกล่าวกล้องได้ฉายให้เห็นถึงภาพ (ภายใต้อุดมการณ์) ของครอบครัวแสนสุข ผ่านสัญญาณภาพถ่ายครอบครัว 4 คน พ่อ (ธีร์) แม่ (ปาน) ลูกสาว (แนน) และน้องชาย (นัด) กำลังนั่งชิงช้า แก้วครอบครัว 4 ใบสกรีนภาพวาดพ่อแม่ลูก ภาพถ่ายงานแต่งงาน และภาพวาดชิงช้า สิ่งเหล่านี้เป็นความทรงจำ (ที่ดี) ร่วมของคนในครอบครัวที่เกิดขึ้นในบ้านเช่าหลังหนึ่งก่อนที่เขาจะย้าย ซึ่งฉากเปิดเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจของผู้เป็นพ่อในการซื้อ (หรือในอีกแง่คือสร้าง) บ้านและจัดสรรทุกอย่างด้วยความบรรจง ซึ่งรวมไปถึงการทำความสะอาดบ้านพร้อมกับรอยยิ้มเพื่อต้อนรับครอบครัวให้ย้ายจากกรุงเทพฯ เข้ามาอยู่ หลังจากนั้น ธีร์ ก็ได้ขับรถยนต์ออกไปรับครอบครัวของเขาที่สนามบิน (พร้อมรอยยิ้ม) แต่ในระหว่างทางกลับบ้านตัวละคร แนน กลับมีท่าทีที่ไม่สบายใจ จนปานต้องหันมามองหน้าสามีตนเองและใช้มือจับขาและอ้อมเป็นการให้กำลังใจ ในระหว่างทางเมื่อขับรถเข้ามาในหมู่บ้าน ลัดดาแลนด์ ภาพและเพลงชวนให้นึกเคลิ้มกับภาพความสมบูรณ์แบบของ

ชีวิตในฝัน (ใบหน้า ธีร์ มีแต่รอยยิ้มและมองออกไปชื่นชมบริบทรอบข้าง) ได้แก่ ภาพของผู้คนกำลังวิ่งออกกำลังกาย คนร่อนน้ำตื้นไม้ เด็ก ๆ กำลังเล่นกับหมาอย่างมีความสุขท่ามกลางสปริงเกอร์ที่กำลังปล่อยน้ำออกมา และท้ายที่สุดก่อนที่รถจะแล่นมาจอดหน้าบ้านของ ธีร์ คือภาพ (ครอบครัว) พ่อแม่ลูกยืนอยู่หน้าบ้าน พ่อกำลังหอมแก้มลูกมีฉากหลังเป็นบ้านรถ (สิ่งเหล่านี้คือภาพสะท้อนมายาคติความฝันแบบอเมริกัน) ประโยคแรกที่ นัด เอย์ขึ้นเมื่อลงจากรถคือ “หู่...” จากนั้น ธีร์ เขาไปโอบแล้วถามว่า “ชอบปะ?” นัดตอบว่า “ชอบครับ” ฉากฉายให้เห็นสีหน้าของ ธีร์ ที่ปลื้มปริ่ม เรื่องอาจจะดำเนินไปอย่างเรียบสวยตามมายาคติ จนตัวละคร แนน กล่าวขัดฟ้อที่ชวนครอบครัวมาถ่ายภาพร่วม ว่า “ผ่อนให้หมดก่อนแล้วค่อยถ่ายก็ได้เนะ” แล้วเดินเข้าบ้านไปอย่างไม่สบายใจ และนี่คือปมปัญหาของเรื่อง คือ 1. ปัญหาหนี้สินจากการผ่อนบ้าน 2. ปัญหาเศรษฐกิจโลกตกต่ำจนต้องตกงาน ซึ่งพ่วงมาสู่ปัญหาอื่น ๆ เช่น หนี้สิน และ อาการหลอน ปมปัญหาดังกล่าวนั้น ลัดดาแลนด์ ได้ชี้ให้เห็นว่าไม่ได้มีแค่เพียงครอบครัวของ ธีร์ เท่านั้นที่ต้องประสบกับปัญหาดังกล่าว แต่ต้องเผชิญปัญหากันอย่างท่วมท้น ทั้งหมู่บ้าน จนกลายเป็นหมู่บ้านร้างในที่สุด และนำไปสู่จุดวิกฤตของเรื่องคือการฆ่าตัวตายของ ธีร์ ที่รู้สึกผิดในความบกพร่องจาก “ความเป็นพ่อ”

ประสบการณ์ร่วมระหว่างสองตัวละครเอกชายจากทั้งสองเรื่องที่มีร่วมกันคือ 1. การถูกดูถูกจากแม่ของภรรยา เพราะฐานะทางการเงิน 2. การสร้าง “บ้าน” 3. ปัญหาทางเศรษฐกิจระดับครอบครัวและระดับสังคม

อย่างไรก็ตามสิ่งที่แตกต่างกันซึ่งมีนัยยะสำคัญคือตัวละครเมีย คือ 1. ใน ผีอยู่ในบ้าน ตัวละครเอกชายเรียกร้องให้ผู้หญิงช่วยแบ่งเบา “ภาระ” โดยการออกไปทำงานหาเงินช่วยกัน แต่ใน ลัดดาแลนด์ ไม่เป็นเช่นนั้น 2. ใน ผีอยู่ในบ้าน ผู้หญิงเรียกร้อง “ความเป็นชาย” จากผู้ชายไม่พึงพอใจที่จะออกไปทำงานมากนัก แต่ใน ลัดดาแลนด์ ผู้หญิงอาสาออกไปทำงานหาเงินช่วยเหลือ ดังนั้น 3. ปัญหาของตัวละครชายทั้งสองแม้จะมาจากโครงสร้างทางสังคมใหญ่เหมือนกันคือ “สังคมบิดาธิปไตย” ที่ผู้ชายจะต้องแสดงออกซึ่งการเป็นผู้มีอำนาจ ผู้ดูแล แต่ความกดดันของปัญหามีนัยยะที่ต่างกัน โดยใน ลัดดาแลนด์ ตัวละครเอกกดดันตนเองด้วยอำนาจเหนือชีวิต ส่วน ผีอยู่ในบ้าน ถูกกฎเกณฑ์อันเป็นบรรทัดฐานสังคมกดดันผ่านตัวละครเมียและแม่ของเมีย แต่ไม่ได้หมายความว่าตัวละครชายทั้งสองจะโดนบีบบังคับแค่อะไรอย่างหนึ่ง แต่เป็นการขบขันเพื่อให้เกิดภาพแทนที่เด่นชัดต่างกัน

แนวคิดและทฤษฎี

ภาพแทน (Representation) ถูกเสนอโดย Stuart Hall เน้นอนว่าแนวคิดดังกล่าว Hall ได้พัฒนาและรับอิทธิพลมาจากแนวคิดของ Ferdinand de Saussure เรื่อง สัญศาสตร์ (Semiotics) และ Roland Barthes เรื่อง มายาคติ (Mythologies)

สัญศาสตร์ (Semiotics) คือ การเชื่อมโยงของสองสิ่งที่ไม่ได้สอดคล้องกันให้กลายเป็นสิ่งแทนกัน หรืออาจเรียกว่า “Representation” ผ่านระบบสัญญาณ (Sign) ซึ่งประกอบไปด้วย รูปสัญญาณ (signifier) และความหมายของสัญญาณ (Signified) โดย Saussure ให้ความสนใจในการศึกษาผ่านทาง ภาษา (Language) ระบบการทำงานของสัญศาสตร์เกิดจากการที่สังคมสอนให้เรารับรู้สิ่งต่าง ๆ ผ่าน ภาษา (ซึ่งรวมไปถึงสัญลักษณ์ ฯลฯ) เช่น สัญญาณไฟจราจร ซึ่งไม่มีสิ่งเชื่อมโยงใดเลยที่จะนำไปสู่การหยุด (สีแดง) และการไปต่อ (สีเขียว) หรือ คำว่า แมว-ว ไม่มีสิ่งใดเลยที่เชื่อมโยงไปสู่ แมว (ซึ่งหมายถึงสัตว์...) และคำว่า แมว-ว ยังไม่มีส่วนใดที่สอดคล้องกับคำว่า CAT ด้วย เป็นต้น แต่รูปและความหมายเป็นปฏิบัติการของภาษาผ่านการเรียนรู้ และกระบวนการของการเปรียบเทียบ (reference) แนวคิดดังกล่าวได้โต้แย้งกับแนวคิดที่เชื่อว่าภาษาคือกระจกใสที่สะท้อนความเป็นจริงอย่างไร้เดียงสา แต่ชี้ให้เห็นว่ามันคือสิ่งประกอบสร้างทางสังคม

ในระดับมายาคติ Barthes (1988) ประยุกต์ใช้แนวคิดสัญศาสตร์ มาใช้วิเคราะห์ตัวบทที่กว้างออกไป โดยเฉพาะภาพ ตัวอย่างภาพสำคัญที่ Barthes ใช้อธิบายคือภาพหน้าปกของ Paris Match - photo of black soldier saluting the flag โดย Barthes ชี้ให้เห็นว่า สิ่งที่เราเห็น/รับรู้มีไข่มุกเพียงภาพที่ปรากฏเท่านั้น แต่มันมีความหมายที่ลึกซึ้งไปกว่านั้นถึงอุดมการณ์และการโน้มน้าวไปสู่กระบวนการชาตินิยม

ในระดับภาพแทน คือ การสร้างภาพ/ความหมาย โดยผ่านการกลั่นกรองหรือจัดระเบียบ จากระบบสัญญาณเช่นเดียวกัน กล่าวคือในที่นี้ ผู้เขียนเรื่องสั้นหรือผู้กำกับภาพยนตร์ได้ประกอบสร้างความหมายผ่านการตีความจากประสบการณ์หรืออุดมการณ์ ให้กับสิ่งที่มีได้มีความหมายอยู่ในตัวมันเอง Hall (2002: 17) ยกตัวอย่างกรณี แก้วน้ำ - GLASS- และ หมาเห่า “Dogs bark” เมื่อเราพูดคำดังกล่าวในหัวสมองเราจะคิดถึงภาพและได้ยินเสียง หมาเห่า แต่ในระดับภาษาแล้ว คำ ดังกล่าวไม่สามารถเห่าหรือกัดได้เช่นเดียวกันกับแก้วน้ำ แต่สิ่งที่เราคิดและถ่ายทอดคือระบบของภาพแทน (systems of representation) ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วนด้วยกัน 1. การนำเสนอแนวคิดหรือภาพแทนในใจที่เกิดขึ้นภายในหัวของเราที่นำเสนอหรือแทนค่า

ซึ่งเป็นการอ้างอิงถึงสิ่งต่าง ๆ ในโลก 2. ก่อร่างแนวคิดให้กับสิ่งต่าง ๆ หรือ เป็นระดับของการให้ความหมาย สิ่งต่าง ๆ ก่อร่างหรือให้ความเป็นเป็นผลมาจากการจัดการและการแบ่งประเภทแนวคิดต่าง ๆ จากความเหมือนและความแตกต่าง Hall ยกตัวอย่าง กรณีการแบ่งกลุ่มและรวมกลุ่มระหว่าง นกกับเครื่องบิน ว่าสามารถบินอยู่บนท้องฟ้าได้เหมือนเครื่องบิน แนวคิดนี้อยู่บนพื้นฐานที่ว่าพวกมันรวมถึงเครื่องบินเป็นสิ่งเดียวกันเพราะสามารถบินได้เหมือนกัน แต่หากใช้อีกแนวคิดในการอธิบายคือคนเป็นสิ่งที่เกิดตามธรรมชาติ ก็จะทำให้มันต่างจากเครื่องบินเพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตัวอย่างนี้เป็นเพียงสิ่งที่เกิดขึ้นภายในหัวของเขา ซึ่งอาจแตกต่างจากคนอื่น ๆ กล่าวอย่างถึงที่สุดมันคือการตีความหรือการทำความเข้าใจโลก และระบบทั้งหมดจะนำไปสู่การนำเสนอหรือการแลกเปลี่ยนความหมายและแนวคิดผ่านทางภาษา Hall กล่าวว่า ภาษาคือระบบที่สองนี้คือกระบวนการของการประกอบสร้างความหมาย (Hall, 2002: 17-18) อย่างไรก็ตามการสร้างภาพแทนในใจและการก่อร่างความคิดก็เชื่อมโยงสัมพันธ์กับ “ความรู้” ในสังคมที่เราถูกหล่อหลอมจากประสบการณ์ เงื่อนไขแวดล้อม ดังนั้นภาพแทนจึงสัมพันธ์กับวาทกรรมอย่างแยกไม่ออก

“ความเป็นชายแบบใหม่?” ภายใต้ความคาดหวังของสังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่

พิจารณาคำสำคัญแรกคือ ความคาดหวังของสังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ คืออะไร

การใช้คำว่า สังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ คือความพยายามชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ทุน การบริโภคเสรีภาพ และความเท่าเทียม ความคาดหวังต่อประเด็นความเป็นชายที่ถูกก่อร่างขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงหมายถึงการเป็นผู้ชายที่มีทุน (มาก) โดยที่ทุนเหล่านี้จะนำไปสู่ชีวิตผาสุกจากการบริโภคได้ ผู้ชายอันเป็นที่ปรารถนาคือผู้ชายที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน มีชื่อเสียงเงินทองและมีเกียรติ เมื่อพิจารณาสังคมทุนนิยมซึ่ง “ยกย่องผู้ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน มีชื่อเสียงเงินทองและมีเกียรติ” (ชุดิมา, 2559: 254) นั่นคือการนำเอาวิธีคิดแบบทุนนิยมมาผนวกเข้ากับความเป็นชาย ดังปรากฏให้เห็นในวรรณกรรมส่วนใหญ่ที่มีโครงเรื่องแบบ หนูตกถังข้าวสาร เช่น เสน่ห์รักนางจัน เป็นต้น

และความคาดหวังของสังคมแบบดังกล่าวนี้มาสู่ “ความเป็นชายแบบใหม่?” อย่างไร

เมื่อพิจารณาจากวรรณกรรมจำนวนไม่น้อยจะพบภาพแทนของ “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)” ว่ามีลักษณะดังนี้ 1. ผู้ชายที่ถูกกดดันจากความเป็นชายแบบสุภาพบุรุษ

2. ตกอยู่ในสภาวะสังคมทุนนิยมบริโภคนิยม 3. ความสำเร็จ
ของความเป็นชายถูกประเมินจากความสามารถทางการเงิน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)”
คือผู้ชายที่ถูกคาดหวังให้ต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำและดูแล
ครอบครัวให้สุขสบาย และความสุขในยุคสมัยใหม่คือ การมี
ชีวิตที่ดีที่ทุนนิยมกำหนด ซึ่งส่วนหนึ่งหมายถึงความฝันแบบ
อเมริกัน การมีเงิน มีบ้าน มีรถ มีลูก สิ่งเหล่านี้จึงจะเป็น

ตัวชี้วัดความสามารถของผู้ชาย ดังที่ปรากฏใน [ภาพที่ 1]
และ

“...ไหนละว่าไม่ต้องห่วงอะไร ไหนละว่าจะเลี้ยงดู
เป็นอย่างดี จะสร้างครอบครัวที่อบอุ่น มีบ้านเล็ก ๆ สักหลัง
หนึ่ง มีรถไว้ใช้สักคัน และมีความรักให้แก่กันไม่เสื่อมคลาย
... ..ผมไม่ได้หลอกลวงเธอนะ ก็นั่นมันเป็นภาพฝันของผม
จริง ๆ นี่” (กนกพงศ์: 216)

ภาพที่ 1 ฉากหนึ่งในช่วงเปิดเรื่อง ลัดดาแลนด์

ในแง่ฐานะทางการเงินจึงกลายเป็นสิ่งสำคัญใน
การประสบความสำเร็จของความเป็นชายที่ดี ซึ่งไม่ได้หมายถึง
เฉพาะความแข็งแกร่งทางร่างกายเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป
เพราะในสังคมทุนนิยมเสรีนิยมใหม่นี้ร่างกายอันบึกบึนไม่ได้
เป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อความจำเป็นดังที่เคยมีมาในสังคม
การเกษตร ดังที่แม่ยายจะชื่นชอบลูกเขยเพราะทำนาทำ
การเกษตรเก่งดัง กริช ในวรรณกรรมเรื่อง คนในนิทาน ของ
กร ศิริวัฒน์ (2561) เช่นเดียวกันนี้ลูกเขยที่ไม่ได้เป็นไป
ตามความคาดหวังดังกล่าวก็จะถูกปฏิเสธ “ ‘ไม่ยากทำนา
กินข้าวน้อยหนอยก็ได้’ นิมน้อย (แม่ยาย) พูดไม่เกรงใจ ไม่
มองหน้า” (กร, 2561: 170) ซึ่ง “...เขา (สินชัย เขยคนเล็ก)
ตระหนักดีว่าแม่ยายไม่ได้ปลื้มเขานัก เพราะเขาไม่ยอมทำ
สวนทำนายนั่นเอง...” (กร, 2561: 169) แม้ตัวสินใจจะมี
ความสามารถด้านอื่น แต่ในบริบทสังคมดังกล่าวก็ไม่ได้เป็น
สิ่งที่ตอบสนองความคาดหวังในทางเพศมากนัก “ดังนั้นเขา
ต้องยั้งยั้งในสิ่งที่เขาทำ เพื่อให้ทุกคนเห็นว่ากรยกยอหา
ปลากี่ทำเป็นอาชีพหลักได้ สามารถมีรายได้เลี้ยงครอบครัว
ไม่แพ้อาชีพการงาน” (กร, 2561: 170)

แม้จะเป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้โดยง่ายถึงเงื่อนไข
ดังกล่าวเพราะแค่มีเงินก็สามารถสร้างความสุขให้ครอบครัว
ได้ แต่ในโลกทุนนิยมเสรีนิยมประชาธิปไตยไม่ได้ง่ายขนาด
นั้น (โดยเฉพาะในสังคมไทย) อุดมการณ์ดังกล่าวล้มเหลว

ในทางปฏิบัติสำหรับคนส่วนใหญ่ เพราะประโยชน์ดังกล่าว
ตกอยู่กับผู้มีโอกาส (หรือที่ทุนนิยมเลือกใช้คำว่า “ผู้ที่ขยัน
กว่า”) ซึ่งมีจำนวนน้อย แม้ว่าสังคมไทยจะเต็มไปด้วยชนชั้น
กลาง (หลายระดับโดยเฉพาะระดับล่างคือพนักงานเงินเดือน
ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย) คนเหล่านี้ก็กลายเป็นผู้ที่กำลังประสบ
ปัญหา “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)” ที่ตนเองไม่สามารถ
บรรลุความสำเร็จได้ ดังที่ ตัวละครชาย ในเรื่องสั้น ผีอยู่ใน
บ้าน ได้วิพากษ์เอาไว้แล้ว “...ความฝันซึ่งไม่ได้มากมายอะไร
เลย มันน่าจะเป็นจริงได้ คล้าย ๆ จะเอื้อมไปหยิบถึงนั้น
แหละครับ แต่จริง ๆ แล้วไม่ใช่เลย” (กนกพงศ์: 216)

ทุนนิยมและระบบค่านิยม

ประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นปมปัญหาที่ใหญ่ที่สุด
ของทั้งสองเรื่อง เพราะทุนนิยมและระบบค่านิยมนำมา
ซึ่งความขัดแย้งระหว่างตัวละคร ความกดดันภายในตัวเอง
ของตัวละคร และในท้ายที่สุดคือโศกนาฏกรรม มันเป็น
เหมือนผีร้ายที่แอบซ่อนตัวอยู่ใน “บ้าน” คอยบ่อนทำลาย
ความสัมพันธ์ภายในครัวเรือน เรื่องสั้น ผีอยู่ในบ้าน ได้เปิด
เรื่องด้วย การวิพากษ์ระบบดังกล่าวด้วยวิธีการคำนวณ
ตัวเลขรายรับรายจ่าย และการก่นด่าสภาพสังคมกลาย ๆ ที่
กำลังเผชิญอยู่

“เป็นเรื่องจำเป็นมากกว่าครับ ผมไม่ได้เก่งกาจอะไรเลย ลองคิดดูสิครับ นับวันราคามันจะยิ่งสูงขึ้น ๆ ขึ้นรอให้มีเงินสะสมมากพอ เผลอ ๆ จนแก่ตายก็ไม่มีวันสร้างได้หรอกครับ แล้วไอ้ที่จ่ายค่าเช่าเขาอยู่เดือนสี่ห้าห้าพัน ก็เหมือนเอาเงินไปถมแม่น้ำ สู้กัดฟันเอาหน่อย เพิ่มเงินขึ้นอีกนิด ผ่อนส่งธนาคารเขาไม่เท่าไรหรอกครับ สบายสบายอย่างตอนนี้ผมสามสิบห้า นี่ผมก็ผ่อนมาได้ห้าปี ไม่ทันห้าสิบผมก็เป็นอิสระละครับ” (205)

ท่ามกลางบทสนทนาดังกล่าวตัวละครเอกอยู่ในตำแหน่งของผู้ขาย ซึ่งมีท่าทีล้อเลียนปฏิบัติการของระบบดังกล่าวอยู่ในตัวที่ชวนเชื่อให้ผู้สนใจเข้ามาซื้อโดยการชี้ให้เห็นผลประโยชน์ที่ได้รับเป็นสำคัญ “...ธนาคารเขาก็เข้าใจทำมาค้าขาย- คุณคิดดูเขาเอาความฝันของเรามากองให้เห็นอยู่ตรงหน้า เขาทำให้เห็นว่าไม่ยากเลยที่คุณจะมีบ้านสักหลัง” (กนกพงศ์, 2559: 220) และมีนัยแสดงท่าทีวิพากษ์ทุนนิยมและระบบดาวน-ผ่อน โดยเฉพาะการชี้ให้เห็นว่าความฝันของมนุษย์ธรรมดาทั่วไป (ผ่านมุมมองของมนุษย์เงินเดือน) ที่จะมีบ้านหรือแม้แต่สิ่งของอื่น ๆ ท่ามกลางราคาสินทรัพย์ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลย ทางออกเดียวที่สามารถทำได้ก็คือ ระบบดาวน-ผ่อน และการใช้คำว่า “เป็นอิสระ” ก็เผยให้เห็นถึงการถูกกักขังในคุกของทุนนิยมที่ล่อให้เหยื่อเดินเข้าไปหาโดยสมัครใจ เพราะเมื่อตัวละคร เล่าย้อนไปในอดีตจะพบว่าเขาไม่ได้พึงพอใจกับการซื้อบ้านเลยแม้แต่น้อย แต่เป็นไปเพราะความกดดันจากครอบครัวฝ่ายหญิงที่เรียกร้องให้เขาแสดง “ความเป็นชายแบบใหม่?” จนเขาต้องถอนใจ “เฮ้อะ... ถึงตอนนี้ผมรู้ดี ก็เจอของจริงเข้าจนต้องเลิกฝันแหละครับ” (กนกพงศ์, 2559: 216)

นอกจากนี้ทั้งสองเรื่องยังวิจารณ์ปัญหาของระบบดาวน-ผ่อน ที่ขับเคลื่อนด้วยระบบเวลาโดยปราศจากมิติด้านอารมณ์ความรู้สึกหรือเหตุผลอื่น ๆ อันจำเป็น “...ผมก็เลยลาออกจากงาน ตอนนี้อยู่เฉย ๆ ก่อนสักพักหนึ่ง มันไม่มีกะจิตกะใจจะทำอะไรหรอกครับ แต่ธนาคารมันไม่ได้คำนึงถึงจิตใจผมอยู่เนี่ย มันก็คิดของมันไปเรื่อยแหละครับ” (กนกพงศ์, 2559: 206) และ ใน ลัดดาแลนด์ บทสนทนาที่หยอย บอกกับ ธีร์ เมื่อบริษัทเกิดปัญหาเงินฝืดว่า

“เดือนนี้บริษัทเราเลื่อนการจ่ายเงินเดือนนะพี่... ก็พวกเราหนี้เป็นต้นเหตุ ก็คือเราทำยอดได้ไม่บู๊ตปาดเท่าที่กรุงเทพฯ เขาหวังไว้อะไร ๆ มันก็เลยติดขัดนิดหน่อย... เกล็นี่ไม่ต้องพูดเลยผมโดนมาแล้ว 3 เดือนตอนนั้นหนี้ เครียดเลยตอนแรก... ปรากฏพอมามันเป็นก้อน... แถมมันมีเงินชดเชยมาอีก ที่หลังนะบริษัทบอกเงินเดือนเลื่อนแบบนี้เนี่ย ผมเฮเลยนะพี่... ฟาหลังผมโสมม”

แม้ตัวละครดังกล่าวจะอ้างถึงเงินชดเชย แต่อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวไม่ได้สนใจผลกระทบที่ตามมาต่อตัวบุคคล ระบบการทำงานของกาฏียูมิไม่ได้นั่งรอหรือพูดคุยอย่างเห็นใจ (ขาดการพิจารณาแบบใช้จิตวิญญาณ) เพราะมันดำเนินผ่านเวลา (Time) ดังนั้นเวลาในระบบดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อระบบหนี้สินที่ไม่ได้ยืดหยุ่น ฉากที่ตามมาคือ ใบแจ้งหนี้รายเดือนที่เวลาได้พาสิ่งเหล่านี้มาครบกำหนดพร้อมดอกเบี้ยทั้งค่าผ่อนบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ ฯลฯ

ในที่นี้ หยอย ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าฝ่ายขายของบริษัทขายตรง เป็นเสมือนตัวแทนของผู้คนในระบบทุนนิยม คือมนุษย์ที่หวังแต่ผลกำไรโดยปราศจากความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งทำหน้าที่ในการหลอกล่อมนุษย์ด้วยกันเองให้เป็นเหยื่อ เพื่อเหยียบย่ำคนอื่น ๆ ให้ตนสามารถไปสู่จุดที่สูงสุดด้วยระบบลูกโซ่ และในท้ายที่สุดก็คือการทำร้ายมนุษย์ด้วยกันเอง โดยผู้สร้างภาพยนตร์ได้หยิบยืมวิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วง 2540 มาวิพากษ์วิจารณ์ ผ่านบริษัทที่ ธีร์ ทำงานอยู่ โดยจำลองเหตุการณ์สั้น ๆ ผ่านตัวละคร ธีร์ คือ 3 เดือนหลังจากที่เขาเข้ามาทำงานในบริษัท เขาได้รับเงินเดือนสูงถึง 60,000 บาท สภาวะดังกล่าวแสดงให้เห็นสภาพสังคมในยุคฟองสบู่ เกิดสภาวะเงินเฟ้อจนผู้คนหลงคิดว่าคือภาวะของความมั่งคั่ง ซึ่งก็เป็นสิ่งที่เผยให้เห็นวิธีคิดของผู้คนที่เขาร่วมมว่ากำลังตกอยู่ในระบบความหวังที่ทุนนิยมมอบให้ “เขาจัดโปราฯ พิเศษ ผ่อน 0 % ไม่ต้องห่วงหรอกนำผมผ่อนไหว” (ธีร์: ลัดดาแลนด์) เมื่อเวลาผ่านไปไม่นานบริษัทเกิดการยุบตัว ผลกระทบจึงเกิดกับคนจำนวนไม่น้อย รวมถึง ธีร์ ด้วยที่ต้องแบกรับภาระหนี้สินจากผลพวงเศรษฐกิจโลกดังกล่าว

ส่วนตัวละครชายใน ผีอยู่ในบ้าน นั้นผู้เขียนหยิบยกประเด็น ทุนนิยมและระบบดาวน-ผ่อน รวมไปถึงระบบเงินกู้ ซึ่งสร้างปัญหาให้กับชีวิตของตัวละครกลายเป็นหนี้สินรุงรัง “มันจะไปพอได้ไง เงินเดือนแปดพัน ผมต้องผ่อนดาวทในอัตราเจ็ดพัน ยังต้องแบ่งให้เมียอีก เลยต้องกู้หนี้ยืมสินทุกเดือนแหละครับ ไป ๆ มา ๆ หนี้สินกลับมากกว่าเงินเดือนไปอีก” (น.229) จนตัวละครชายจะต้องติดหนี้ฟุ้งหลายเจ้าเป็นต้นจ่ายดอกเบี้ยเรื่อย ๆ ดังว่า “ผลัดเดือนใหม่ก็วนเวียนกันไปอีก” (น.229) กลายเป็น วัฏจักร ที่สร้างหนี้สินให้เพิ่มมากขึ้นไปเรื่อย ๆ ทางออกหนึ่งที่พบเห็นมากที่สุดคือการฆ่าตัวตายดังที่ปรากฏในเรื่อง ลัดดาแลนด์ ซึ่งสมเกียรติ เป็นภาพตัวแทนของกลุ่มคนดังกล่าว โดยเขายังคนในบ้านตายหมดและฆ่าตัวตายตาม เห็นได้ว่านอกจาก ธีร์ แล้ว สมเกียรติ ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านของเขา ก็ประสบปัญหาดังกล่าวไม่ต่างกัน ลัดดาแลนด์ จึงเป็นตัวแทนสำคัญที่พยายามชี้ให้เห็นว่าผู้ชายต่างต้องประสบปัญหาร่วมกัน

นอกจากนี้ใน ผีอยู่ในบ้าน ยังวิพากษ์พฤติกรรมของมนุษย์อันนำไปสู่หายนะในระบบทุนนิยม “...มันไม่เปิดโอกาสให้เราได้ประหยัคกับการกินข้าวแกงข้างถนนหรอก อย่างเลวที่สุดก็ต้องข้ามถนนไปกินเอสแอลด์พี... ...คนเรามันจะถึงคราวล่มจมก็เพราะชนชั้นสร้างค่านิยมแบบนี้ขึ้นมาแหละ...” (น.228) ทั้งนี้ ตัวละครได้ ชี้ให้เห็นกลไกการทำงานอย่างแยบยลภายใต้ระบบการทำงานของอำนาจเหนือชีวิตในระบบเสรีนิยมใหม่ที่คอยกำกับควบคุม บงการชีวิตของมนุษย์ภายในตัวเองด้วย “ผมก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าทำไมเราถึงกินข้าวแกงข้างถนนมันเสียทุกมื้อไม่ได้? ถึงไม่มีใครมาบังคับให้ต้องกินของแพง ๆ แต่คุณรู้สึกไหมละครับว่าเราก็กินอยู่ดี” (น.229)

นอกจากการฆ่าตัวตายแล้ว ทางออกของปัญหาที่เราพบเห็นในปัจจุบันก็ไม่พ้น “ทุนนิยมความหวัง” ที่ถูกปั่นกระแสน้ำของการเสี่ยงโชค การทำงานของกลไกดังกล่าวนี้รัฐบาลเองก็ดึงเข้ามาใช้ และตัวกระตุ้นสำคัญก็คือสื่อ โดยเฉพาะข่าว ดังเช่น พาดหัวข่าวในข่าวสด (2561) “ผัวเมียดวงเฮง รวย 90 ล้าน เผยเคยถูกหวย 8 งวดติด รับซื้อตามความฝัน” จากที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการสร้างภาพความหมายผ่านการเลือกใช้คำเพื่อสร้างความหวังและเพื่อให้เห็นว่ามันคือความสำเร็จ ได้แก่ ดวงเฮง รวย และการบ่งชี้ตัวเลข 90 ล้าน ซึ่งตัวละครชายใน ผีอยู่ในบ้าน ก็มีบทบาทในการวิจารณ์ปัญหาสังคมที่มีความเป็นไปได้น้อยที่สุดในการแก้

“...ถึงที่สุดแล้วเงินตัวเดียวเท่านั้นแหละครับที่จะให้คำตอบได้ แต่คนเรา ๆ จะหาเงินมากมายขนาดนั้นได้จากไหนละครับ? ...สมัยเรียนนั้นผมถึงขั้นเกลียดเลยแหละครับ กับคนที่เล่นหวยเล่นเบอร์... แต่ทุกวันนี้เป็นไง? ...ผมซื้อมันทุกงวดแหละครับ แม้จะรู้ว่ามันเป็นความหวังลม ๆ แล้ง ๆ แต่มันก็มีทางนี้ทางเดียวครับ” (น.233)

การที่ตัวละครหันมากระทำในสิ่งที่ตนเองเกลียด นั่น เป็นการวิพากษ์อย่างถึงที่สุดว่าปัญหาทุนนิยมและระบบดาวน-ผ่อนคือปัญหาอันสิ้นหวังของมวลมนุษย์ และชี้ให้เห็นว่าแทบทุกคนก็ได้รับผลกระทบเดียวกัน “ไม่แปลกหรอกครับที่หวยเบอร์กลายเป็นลมหายใจของคนค่อนประเทศไปแล้ว” (น.234)

สภาพการณ์ที่ต้องถูกบีบบังคับด้วยระบบทุนนิยมและระบบดาวน-ผ่อน ทำให้ตัวละคร อีร์ ต้องหางานทำให้เร็วที่สุดเพื่อมีทุนในการเลี้ยงชีพประจำวันหลังจากที่บริษัทยุบตัวลง เขาเข้าทำงานเป็นพนักงานร้านมินิมาร์ท ซึ่งเป็นภาพสะท้อนที่ชี้ให้เห็นความตกต่ำของชีวิตตัวละคร และเมื่อเกิดเหตุการณ์ให้เขาต้องถูกไล่ออกจากร้านฯ แต่เขากลับปฏิเสธที่จะลาออกว่า “กูไม่ออก! ออกไปแล้วก็จะเอาอะไรแดก!” ในท้ายที่สุดตัวบททั้งสองเรื่องก็ได้ชี้ให้เห็นผลพวง

ของสภาพบ้านเมืองที่ตามมาก็คือ การจลาจลทั้งขโมยและนำไปสู่การต่อสู้ทางการเมือง

“บ้าน” : ภาพแทนวิกฤติของ “ความเป็นพ่อและผัว”

ในประเด็นนี้ขอเริ่มด้วยการนำเสนอบทสนทนา (ตัดพ้อ) ของตัวละครเอกชายใน ผีอยู่ในบ้าน

“...ก็ไอ้ที่ผมแบกอยู่นั้นมันหนักอึ้งเห็น ๆ กันอยู่นี้ครับ อีกอย่างคงเป็นเพราะมีบ้านนั่นแหละ เรื่องซึ่งเคยปกติไม่มีใครอดทนก็กลายเป็นทนได้มากขึ้น ก็เพื่อมันนั่นแหละครับ อย่างว่า สมัยนั้นมันกลายเป็นสุดยอดความไฝ่ฝันของทุกคนไปแล้ว นี่ผมพูดจริง ๆ นะครับ มันเป็นความไฝ่ฝันไปแล้ว!” (น.220)

และบทพูดโน้มน้าวของ หอยย หน้าหน้าฝ่ายขายบริษัทขายตรงที่นำเอาความไฝ่ฝันของผู้คนในยุคสมัยมาเป็นแรงกระตุ้นให้พวกเขาร่วมกันทำธุรกิจด้วย ใน ลัดดาแลนด์

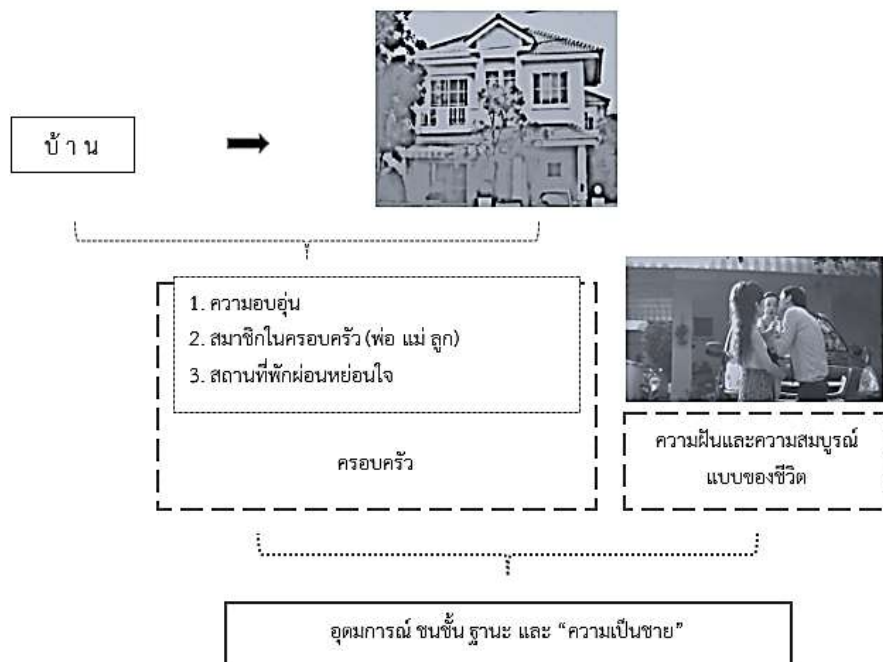
“เมื่อก่อนเขา [อีร์หรืออีระ] ก็ทำงานอยู่ในบริษัทขายแอร์ในกรุงเทพฯ ก็มีความฝันเหมือนกับทุกคน ก็คืออยากมีบ้านเป็นของตัวเองซักหลัง เขาใช้เวลา 14 ปี 14 ปี นะครับ! [เน้นเสียง] แต่สุดท้ายบริษัทนั้นก็ไม่สามารถทำให้ความฝันของเขาเป็นจริง แต่ 3 เดือนมานี้สิครับ เพียงแค่ 3 เดือน ที่คุณ อีระ ร่วมทำธุรกิจกับเรา คุณอยากรู้ไหมว่าเดือนที่แล้วเนี่ยเขาได้อะไรมา” คำตอบที่ได้คือ “ดาวนบ้าน” จากนั้นกลายเป็นเสียงปรบมือให้

สิ่งสำคัญที่ทั้งสองเรื่องเผยให้เห็นร่วมกันก็คือความฝันภายใต้ระบบทุนนิยมด้วยการมีบ้าน “บ้าน” จึงมิได้เป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่กลายเป็นภาพแทนของความหมายอื่น อันหล่อหลอมไว้ด้วยอุดมการณ์ทางสังคมหลายประการด้วยกัน ดังที่ ผีอยู่ในบ้าน ได้วิพากษ์ไว้ว่า “...มันไม่ได้อยู่ในฐานะปัจจัยสี่อีกแล้วละครับ ก็ราคามันแพงถึงขนาดเอาชีวิตเข้าแลกแบบนี้ ยังจะนับเป็นปัจจัยอยู่ได้ไงเล่าครับ?” (น.220)

หากพิจารณาบ้านจะพบว่า เมื่อเราพูดคำว่า บ้าน (รูปสัทญะ) ส่วนภาพของบ้านที่ขึ้นมาในหัวคือ สิ่งก่อสร้างมีเสา มีพื้น มีหลังคา ฯลฯ (ความหมายของสัทญะ) ในระดับของสัทญะมันก็คือ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่อยู่อาศัย ความอบอุ่น และลึกลงไปในระดับมายาคติ สัทญะดังกล่าวกลับสื่อให้เห็นถึง อุดมการณ์ ขนชั้น ฐานะทางสังคม และการเป็นที่ยอมรับในสังคมและ “ความเป็นชาย” ภาพแทนที่ปรากฏร่วมกันจากเรื่องสั้นและภาพยนตร์ก็คือ ภาพในระดับของวาทกรรม “ความเป็นพ่อและผัวที่ดี” คือ การมีบ้าน เพื่อจะนำพาตนเองไปสู่จุดสูงสุดคือ “ความเป็นชาย” ภาพดังกล่าวถูกนำเสนอโดยตัวละครแม่ยายซึ่งถือครองอำนาจมาตาธิปไตยและเป็นผู้ธำรงรักษาขนบของอุดมการณ์เก่า (ที่แปลงเปลี่ยนมาสู่ข้อปฏิบัติใหม่)

โดยมองว่าการมีบ้านของทั้งสองตัวละครคือคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นชายในฐานะพ่อที่ดี และเป็นฐานสำคัญในการก่อร่างสร้างครอบครัวในอนาคต นั่นคือ การมีลูก ดังนั้นการที่ ธีร์ แหกชนบดดังกล่าว คือการมีลูกโดยมิได้มี

แผนภาพที่ 1

จากแผนภาพดังกล่าวเห็นได้ว่า การจะบรรลุวาทกรรม “ความเป็นพ่อและพ่อที่ดี” ได้ บ้านจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญที่สุด ซึ่งเห็นได้ชัดผ่านบทสนทนายระหว่าง ปาน กับ แม่ของเธอ

ปาน: “...แต่แม่ต้องยุติธรรมกับ ธีร์ เขาบ้าง ธีร์ เขาซื้อบ้านได้ไม่เห็นแม่เคยชมเลย แล้วตอนนี้หนูไม่ต้องออกไปทำงานง ก ก ก แบบแต่ก่อนแล้วด้วย”

แม่ของปาน: “แล้วทำไมฉันจะต้องให้ความดีความชอบกับสิ่งที่มันสมควรจะต้องทำอยู่แล้วด้วยละ (?)” และ “ก็ในเมื่อมันอยากเป็นหัวหน้าครอบครัว มันก็ต้องดูแลให้ดีสิ นี่ถ้าไม่ใช่เพราะมันทำแกทองนะ ซาดินี้ก็ไม่มีวันที่ดินจะให้มันแต่งงานกับแกหรอก แล้วถ้าพ่อแกยังอยู่นะ...”

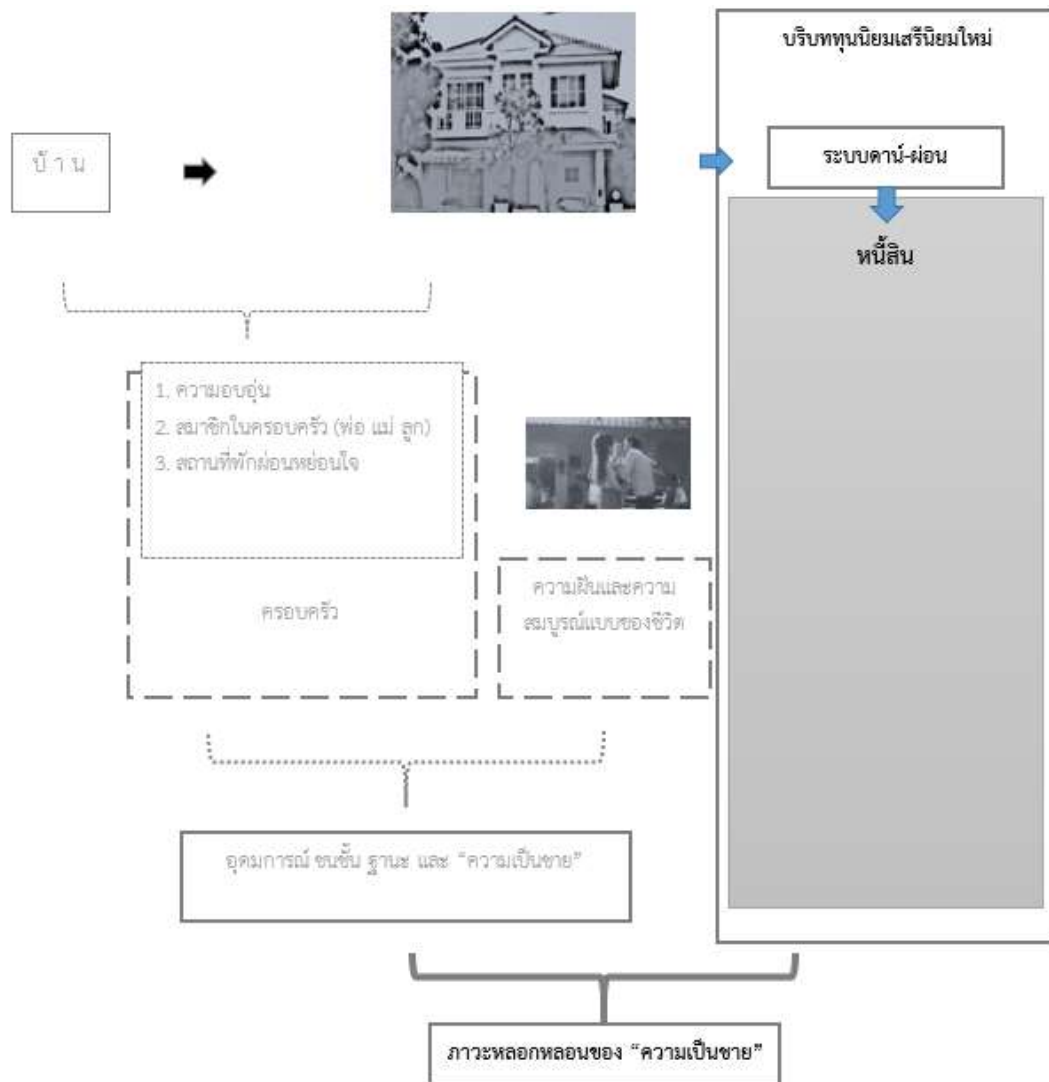
นั่นแสดงให้เห็นว่า บ้าน เป็นเพียงส่วนพื้นฐานในหน้าที่ของ “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)” เท่านั้น เช่นเดียวกับการที่ตัวละครชายในเรื่องสั้นที่ถูกบีบให้หาบ้านเพื่อสร้างรากฐานให้กับครอบครัว แต่ในท้ายที่สุด “บ้าน” ก็ กลายเป็นภาพแทนของวิกฤติของ “ความเป็นพ่อและพ่อ” จนในที่สุด ธีร์ ต้องระเบิดบทพูดออกมาว่า “เด็กประเสริฐแค่ไหนเจอแม่คุณ (แม่ของปาน/ยาย) ไปก็เลี่ยนคนทั้งนั้นแหละ โชคดีนะที่ไม่ให้มัน (ลูกชายคนเล็ก) ไปเลี่ยนอีกคน” เพราะตัวละครต่างเกิดสภาวะหลอกหลอนและ

รากฐาน (คือบ้านซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้สถานะทางทุนในสังคมปัจจุบัน) ตัวละคร ธีร์ จึงถูกอำนาจมาตาธิปไตยดังกล่าวเข้ากดทับทันที

“บ้านก็ไม่เป็นบ้าน” ในที่สุด ดังที่ชี้ให้เห็นแล้วว่าความกดดันสำคัญคือ ประเด็นทางเศรษฐกิจ

ภาพแทนวิกฤติของ “ความเป็นพ่อและพ่อ” ยังถูกนำเสนอเมื่อ ธีร์ ประสบปัญหาจากการผ่อนบ้านและไปทำงานเป็นพนักงานร้านมินิมาร์ท ผ่านฉากที่ แนน (ลูกสาวคนโต) ไปซื้อของที่ร้านมินิมาร์ทแล้วเจอพ่อของตัวเองในชุดพนักงาน เพราะนั่นคือภาพแทนแห่งความล้มเหลวของความคาดหวังที่มีต่อความเป็นพ่อ และไม่เพียงแต่ แนน เท่านั้นที่ผิดหวัง ตัวของ ธีร์ เอง ก็ถูกอำนาจเหนือชีวิต ครอบครัวและลงโทษผ่านความรู้สึกของตัวละคร โดยเฉพาะฉากที่ แนน ยื่นเงินแบงค์ 20 บาทให้พ่อของตัวเองซึ่งเป็นแคชเชียร์ (ในราคาที่ต้องจ่ายจริง 12 บาท) แล้วบอกว่า “ไม่ต้องทอน” ยิ่งเป็นการลดทอนคุณค่าชีวิตของตัวละครชายให้ตกต่ำอย่างยิ่งที่สุด และในฉากใกล้เคียงเมื่อปัญหาดำเนินมาสู่จุดสูงสุดจน ปาน ต้องระเบิดอารมณ์ออกไปว่า “ไปให้พ้นอย่ามายุ่งกับฉัน! รักมันมากใจใหม่ไต่บ้านหลังนี้นะ... แล้วดูลูกสิ ถ้ารักมันมากนัก ก็กลับไปอยู่กับมันเลยไป แนน มันชายที่ต้องมีพ่อแบบเนี่ยะ จะไปตายที่ไหนก็ไป!” บ้านจึงไม่ใช่ภาพแทนความฝันและความสมบูรณ์แบบของชีวิตอีกต่อไป แต่มันกลายเป็นภาพแทนของความล้มเหลวและสภาวะหลอกหลอนของตัวละคร

แผนภาพที่ 2

จากแผนภาพดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่าภาพแทนในแผนภาพแรก (แผนภาพที่ 1) คือหนทางนำไปสู่ความสำเร็จ แต่เมื่อนำเอาบริบท/เงื่อนไขทางสังคมเข้าไปเทียบเป็นพื้นภูมิ (แผนภาพที่ 2) จะพบว่า สิ่งที่เคยคิดว่าคงปลอดภัยคือทุนนิยมเสรีนิยมใหม่ ในองค์ประกอบดังกล่าวคือ ระบบค่านิยม-ผ่อน และหนี้สิน สิ่งเหล่านี้ก่อปรกกับอุดมการณ์ ชนชั้น ฐานะ และ "ความเป็นชาย" คือ ภาพแทนภาวะพลุกพลอนของ "ความเป็นชาย"

ภาพแทนคำว่า "บ้าน" กับปัญหาทางการเมือง ใน ผีอยู่ในบ้าน

เมื่อพิจารณาจากชื่อเรื่อง *ผีอยู่ในบ้าน* ซึ่งอยู่ในหนังสือรวมเรื่องสั้นชุด แผ่นดินอื่น "บ้าน" จึงเป็นสิ่งที่ถูกทำให้แปลกแยกจากความคุ้นเคย สถานที่อันอบอุ่นซึ่ง "บ้าน" ในที่นี้มีได้หมายถึงเพียงแต่บ้านในระดับสัญลักษณ์

เท่านั้น แต่ยังโยงไปถึงระดับมายาคติหลายระดับชั้น คือ 1. บ้านในความหมายเดียวกับ home สื่อถึงพื้นที่ของการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัว ความอบอุ่น มิตรภาพ และ 2. บ้านที่หมายถึงประเทศ ดังคำที่มักได้ยินกันอย่างคุ้นหู เช่น "รักบ้านเกิด" หรือ "ประเทศเพื่อนบ้าน" เป็นต้น "คิดดูสิครับว่าชีวิตผมมันอาภัพขนาดไหน? เมื่อคนไม่เป็นคน บ้านมันก็ไม่เป็นบ้านแหละครับ ในบ้านลูกเป็นไฟ คนเราจะอยู่ได้ยังไงอีก" (น.241) ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน "บ้าน" จึงหมายถึงความขัดแย้งในระดับประเทศด้วย ดังที่เขาได้ยกกรณีผัว (ฝ่ายทหาร) ฆ่าเมีย (ผู้ประท้วง) ของหมอช้างบ้านมาพูด ปัญหาสำคัญคือความไม่เข้าใจกันเองภายในบ้านเดียวกัน

ผู้ชายกับปมทางเพศ: ความไม่ภูมิใจในเจ้าโลก ใน *ผียูในบ้าน*

เนื่องจากงานเขียนแนว Fiction มักถูกเชื่อมโยงกับการตีความความฝัน (แบบจิตไร้สำนึก)/จินตนาการ/การอ่านแบบ Close reading ดังนั้นการอธิบายด้วยแนวคิดทางจิตวิเคราะห์ต่อไปอาจช่วยเติมเต็มข้อคิดเห็นของการศึกษานี้ได้ เพราะนอกจากบ้านแล้ว ความเป็นชายยังถูกอธิบายผ่านความรู้สึกภาคภูมิใจผ่านอวัยวะเพศด้วย โดยเฉพาะขนาดและการแข็งตัว สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องบ่งชี้ “ความเป็นชาย” ที่สมบูรณ์เช่นเดียวกัน ความสมบูรณ์ดังกล่าวจะนำไปสู่การเป็นพ่อพันธุ์ที่ดีด้วย นอกจากนั้นฐานคิดเรื่องความยิ่งใหญ่ของอวัยวะเพศชายเป็นสิ่งที่พูดถึงกันอยู่มากจากแนวคิดเรื่อง “เจ้าโลก” ขนาดและความเป็นปกติของ “เจ้าโลก” คือความภาคภูมิใจและภาวะอันสมบูรณ์ของความเป็นชาย ที่จะนำไปสู่ความพึงพอใจของเพศหญิงในทางตรงกันข้ามมันกลับอธิบายว่า ปมปัญหาของอวัยวะเพศหญิงคือภาวะการขาด แต่อย่างไรก็ตาม กลับมีแนวคิดเรื่อง Male Fear of Vagina Dentata ที่ออกมาแสดงทัศนคติต่อความหวาดกลัวของผู้ชายต่ออวัยวะเพศหญิงในการกลืนกินอวัยวะเพศชาย (Laura Linneman, 2010) กล่าวจนถึงที่สุดแล้วปมข้อถกเถียงดังกล่าวก็คือ ความวิตกกังวลในอวัยวะเพศของผู้ชายเอง

ปัญหาในเรื่องเพศที่ตัวละครชายต้องเผชิญคือความไม่ภูมิใจในเจ้าโลก เพราะสมรรถนะทางเพศที่มีได้เป็นไปตามแนวคิดเรื่อง “เจ้าโลก” “ไอนั้นของผมน่ะครับ ยาวแกล้นนี้ว วดรอบแล้วแกล้นนี้วกว่า ๆ ไม่ถึงสามนิ้วครึ่งละครับ นี่ขนาดโตเต็มที่นะครับ ถ้าปกติก็กลายเป็นของเด็กไปเลย” (น.223) สภาวะดังกล่าวเป็นมายาคติที่ยังไปปลื้มความอ่อนแอของผู้ชายในสังคมปิตาธิปไตยที่มองว่าเพศชายเป็นเพศที่มีอำนาจสูงสุด “เอากันจริง ๆ แล้วผมก็คือพวกบกพร่องในทางเพศนั่นแหละครับ” (น.223) จนกลายเป็นความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นกับตัวละคร “ความผิดปกติของขนาดทำให้ผมกลายเป็นคนไม่มั่นใจ... ในเรื่องแบบนี้แหละครับ เลยทำให้หลังเร้วเสียทุกครั้งไป” (น.223)

เห็นได้ว่านอกจากผู้ชายจะต้องทำตามความคาดหวังในเรื่องความเป็นชายต่อสังคมและครอบครัวแล้ว ความเป็นชาย ยังรวมไปถึงความเป็นชายทางเพศสรีระด้วย นั่นหมายความว่าผู้ชายจะต้องทำหน้าที่ทั้งนอกเตียงและบนเตียงให้ดีด้วยจึงจะสมบูรณ์แบบต่อ ความเป็นชาย ภายในตัวเอง และสร้างความพึงพอใจแก่คู่ชีวิตด้วย แต่ความไม่สมบูรณ์แบบดังกล่าวกลายเป็นปมปัญหาและสะท้อนให้เห็นความอ่อนแอที่ซ่อนเร้นอยู่ในซึ่งไม่สามารถบอกใครได้ เป็นสิ่งเผยให้เห็นถึงความอึดอัดของผู้ชายที่ล้มเหลว เพราะ “ความเป็นชาย” โดยเฉพาะในทางเพศสรีระกลายเป็น

ศักดิ์ศรีที่สำคัญกว่า จนทำให้ “...ผมไม่ได้แถมใครเลยสักคน ใช้ว่าเพราะพวกเธอไม่ยอม แต่ผมกลัวครับ กลัวด้วยอายุ ด้วย อายุว่าจะโดนหัวเราะเยาะเอา กลัวว่าจะมีความสุขกับพวกเธอไม่ได้เต็มที่” (น.223)

และในท้ายที่สุดปมปัญหาดังกล่าวก็นำมาซึ่งปัญหาภายในครอบครัว “...บางวันกลับจากทำงานสองสามทุ่ม เหนื่อยใจแทบขาดอยากนอน ๆ มันเสียเลย ไป ๆ มา ๆ - ...กลับต้องปลุกขึ้นมาเอาใจเธออีก อย่างว่าแหละครับ ร่างกายมันไม่ไหวแต่เธอยังมาพยายาม ใจมันก็รำคาญ เกิดเรื่องอีกจนได้แหละครับ” (น.224)

เมื่อมองในแง่ของสัญลักษณ์ขนาดอวัยวะเพศก็เปรียบเสมือนการครอบครองทุน ที่เจ้าของมี การที่ตัวละครชายมีขนาดอวัยวะเพศเล็กผิดปกตินั้นก็หมายความว่าในโลกที่ทุกอย่างวัดผลประเมินผลจากทุน เขาก็คือสิ่งผิดปกติในระบบดังกล่าว นั่นคือ การมีทุนน้อย ซึ่งก็หมายความว่าเขาเป็นผู้ไม่มีเกียรติและไม่ประสบความสำเร็จ จนทำให้เขาเกิดภาวะหลอนในตนเองด้วยความอับอายและความกลัว กลัวว่าเขาจะไม่สามารถหล่อเลี้ยงผู้หญิงให้อิ่มหนำสำราญได้ นอกจากนี้การแบกรับภาระที่มากเกินไปของความเป็นชายก็สร้างปัญหาทำให้เขาหมดแรงจนไม่สามารถทำหน้าที่บนเตียงได้ ดังนั้นสิ่งที่หลอกหลอนเขา คือ “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)” นั่นเอง

เพศกับความรุนแรง

การแสดงออกซึ่งความรุนแรงของตัวละครชายต่อเมียนั้น ส่วนหนึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแข็งแกร่งด้านร่างกายของผู้ชายที่อยู่เหนือเพศหญิง แต่ในทางกลับกัน ปมปัญหาของตัวละครที่พุ่งขึ้นสู่จุดวิกฤตหลาย ๆ รอบจนต้องแสดงออกซึ่งความรุนแรง “ทั้งปอบทั้งขู่ออสมควรรแล้ว เห็นว่าไม่ยอมฟังกันก็ลงไม้ลงมือเข้าให้บ้าง...ทำไปแล้วก็ได้แต่เสียใจ ยังตกใจเลยว่ารุนแรงไป...” (น.234) และ “บ้านเมืองกำลังจะล่มจม ไอ้ผมนะกำลังวุ่นวาย ท้อแท้ กะว่ามาถึงบ้านจะได้รับคำปลอบประโลม ที่ไหนได้ครับ—ทำไมอะไร ๆ มันถึงทำเหวไปหมดแบบนี้? ผมเลยเกิดมีอารมณ์เข้าให้บ้าง รุนแรงละครับคราวนี้...” จนนำไปสู่การฆาตกรรมภรรยาในที่สุด นั่นเป็นสิ่งที่ตอกย้ำให้เห็นถึงความอ่อนแอของตัวละครชาย (อันบกพร่องต่อ “ความเป็นชาย”) ในการต่อรองทางสังคมต่อเพศหญิง ทำให้ตัวละครชายพุ่งลง ในจุดที่ต่ำสุดจนต้องแสดงอำนาจของตนเองออกมาผ่านการสยบปัญหาด้วยความรุนแรงทางร่างกาย

ในประเด็นนี้ เสนาะ เจริญพร (2548) ได้เสนอว่า มันคือ การกดขี่ผู้หญิงเพื่อการแข่งขันของผู้ชาย เสนาะได้อธิบายกระบวนการดังกล่าวผ่านเรื่องสั้นชื่อ *ความเจ็บเมื่อตัวละครชาย* (ชัยรัตน์) ในเรื่องประสบปัญหาในที่ทำงาน

เพราะการถูกกดขี่ในที่ทำงานและไม่เชื่อมั่นในตัวเอง ทำให้ตัวละครมีอาจเติบโตในที่ทำงานได้ ทางออกที่ตัวละครได้รับคำแนะนำให้ปฏิบัติคือ “การบำบัดโดยใช้ผู้หญิงเป็นเครื่องมือ” (น.50) โดยการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิง และพบว่าการแก้ปัญหาดังกล่าวได้ผล

การแสดงความรู้แนวดังกล่าวนี้นั้นเมื่อพิจารณาในระดับแรก พบว่าเป็นการนำเอาอำนาจเก่าเข้าสู่ นั่นแสดงให้เห็นว่าการที่ผู้ชายต้องรักษาบทบาทหน้าที่ ความเป็นชายแบบใหม่ (?) แต่ประสบความสำเร็จในการแสดงออกซึ่งความเป็นชายเพราะสภาวะทางเศรษฐกิจที่ตกต่ำจนไม่สามารถบรรลุความสำเร็จของตนเองได้ ทางออกของพวกเขาก็คือการหันกลับไปใช้อำนาจความเป็นชายแบบเก่า ซึ่งหมายถึง พละกำลัง ความแข็งแกร่ง อันเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามต่อเพศหญิงซึ่งหมายถึง ความอ่อนแอ และต้องรอคอยการช่วยเหลือจากผู้ชาย ดังนั้นการแสดงออกซึ่งความรู้แนวจึงหมายถึงการแสดงอำนาจ “ความเป็นชาย” ในแบบเก่า เพื่อตอกย้ำทั้งอำนาจของตนเองและตำแหน่งแห่งที่ของเพศหญิงที่กำลังก้าวข้ามอำนาจดังกล่าวจนกลายเป็นการลดทอนความมั่นใจของตัวละครชายไป

หากพิจารณาในแง่ของการเรียกร้องต่อสู้ของเพศชายต่อ “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)” โดยการดึงเอาระบบวิธีคิดแบบเก่ามาใช้ มีข้อบกพร่องเพราะมันกำลังดึงตัวละครชายกลับเข้าไปยังบรรทัดฐานเดิมที่ตัวละครชายรู้สึกไม่ปลอดภัย แต่ในแง่ของบริบทซึ่งในที่นี้หมายถึง “สังคมคาบเกี่ยวแห่งยุคสมัย” จะให้ผู้ชายดำรงบทบาทแบบใหม่? นี่ก็จะกลายเป็นแรงกดดันบีบคั้นต่อผู้ชายให้ต้องแบกรับภาระ และเมื่อมองไปจนถึงที่สุดก็จะนำไปสู่การปลดปล่อยทางอารมณ์ซึ่งก็หมายถึงการฉวยภาพซ้ำ ดังนั้นทางออกที่สำคัญคือการปรับตัวด้วยกันทั้งสองฝ่าย มิใช่ต่างฝ่ายต่างเรียกร้อง เพราะจะนำไปสู่ปัญหาไม่รู้จัก

ในเรื่อง *ลัดดาแลนด์* นั้น กลับพบว่า อีร์ ไม่ได้ใช้ความรู้แนวดังกล่าว แต่ความรู้แนวก่อกำเนิดขึ้นกับครอบครัว สมเกียรติ ความแตกต่างดังกล่าวเป็นเพราะ 1. ภาพยนตร์นำเสนอภาพแทนของ อีร์ ในฐานะเครื่องมือของอำนาจเหนือชีวิตเป็นสำคัญ ในขณะที่เดียวกัน 2. นำเสนอ ปาน ให้เป็นตัวแทนผู้หญิงที่ตระหนักถึงปัญหา “ความเป็นชายแบบใหม่ (?)” เธอจึงพยายามแบ่งเบาภาระของสามี (แต่ก็ถูกปฏิเสธ) ตัวอย่างสำคัญที่ ปาน ได้กลับอำนาจเก่าก็คือ “แม่เล็กเอา อีร์ ไปเปรียบเทียบกับพ่อชกที่ได้มัย พ่อตายไปไม่รู้จักก็ปีแล้วอะ...” โดยตัวเธอเองได้ชี้ให้เห็นว่ายุคสมัยมีความเปลี่ยนแปลง การยึดถืออุดมการณ์แบบเก่าจึงจะก่อให้เกิดปัญหา ซึ่งแตกต่างจาก 3. ผม ใน *ฝอยอยู่ในบ้าน* ที่ภรรยายังคงผลิตซ้ำความกดดันภายใต้ความเป็นชายแบบ

เก่าซ้ำ ๆ คือการเรียกร้องให้ตัวละครชายแสดงหน้าที่ของความเป็นพ่อให้ถึงที่สุด

ความกดดันที่ ผม ใน *ฝอยอยู่ในบ้าน* นั้นแสดงผ่านสัญลักษณ์การฆ่าภรรยาโดยปราศจากความรู้สึกผิด ความตายของภรรยาจึงเป็นเสมือนการปลดปล่อยตนเองให้เป็นอิสระจาก “ความเป็นชาย” บทบาทหน้าที่ของพ่อ ภายใต้สภาพสังคมที่นำไปสู่จุดวิกฤต นั่นคือเหตุการณ์ประท้วงทางการเมือง ซึ่งหมายถึงความล้มเหลวของสังคมทั้งหมด และท้ายที่สุดการตายของภรรยาที่ถูกกลบเกลื่อนภายใต้เงื่อนไขทางการเมืองดังกล่าว หรืออีกนัยก็คือการตายของภรรยา เป็นเพียงภาพอันหลอกหลอนทางการเมือง ดังที่เขากล่าวถึงเรื่องที่ถูกเขียนข้างบ้านของเขาเขียนขึ้น เป็นนัยว่า “ในเรื่องนั้นหมอ (หมายถึงผู้เขียน) จะให้พ่อเป็นทหารไปปราบจลาจล แล้วฝ่ายเมียก็ไปร่วมชุมนุมประท้วง สุดท้ายเมียก็โดยผัวยิงตาย... มันเป็นเรื่องเศร้าประทับใจอะไรเช่นนั้น” (น.211) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวการฆ่าล้างมนุษยด้วยกันเองเป็นสิ่งธรรมดา อย่างไรก็ตามความหลอกหลอนของตัวละครชายยังไม่จบสิ้นเพราะความกดดันอันสูงสุดของเขา คือ “บ้าน” ที่มาพร้อมกับหนี้สินจนต้องพยายามขยี้มันไปให้ได้นั่นที่สุด

นอกจากความรู้แนวก่อกำเนิดที่กระทำต่อภรรยาแล้วใน *ลัดดาแลนด์* ตัวละคร อีร์ ยังทำร้ายร่างกายหิวโหยที่เข้ามาขโมยของในร้านมินิมาร์ทที่เขาทำงานอยู่ ความรู้แนวดังกล่าวแม้จะกระทำต่อผู้กระทำความผิด แต่ปมปัญหาหลักที่นำไปสู่การกระทำความรู้แนวก่อกำเนิดคือ บทสนทนาที่โจรสองคนคุยกันเกี่ยวกับหมู่บ้านลัดดาแลนด์ว่า “...หมู่บ้านนั้นหะหลอนสด... แม้มีแต่พวกโง่เท่านั้นแหละที่มันกล้าอยู่...” ซึ่งการเป็นขโมยไม่ได้เป็นสิ่งที่เปิดโอกาสให้ตัวละครเอกสามารถทำร้ายร่างกายพวกเขาได้ การแสดงออกความรู้แนวก่อกำเนิดของ อีร์ คือความกดดันต่อบ้านที่เขา “สร้าง” และเป็นสิ่งสร้างความภาคภูมิใจ แต่ถูกตีแผ่ความเป็นจริง

สรุป ฝ ใน บ้าน

อีร์: “...นัดชอบบ้านหลังนี้ใหม่ลูก?”

นัด: เด็กชายพยักหน้ายอมรับก่อนพูดว่า “แต่นัดชอบตอนที่เรายู่ที่บ้านหลังเก่ามากกว่า”

“บ้าน” ที่นัดหมายถึง คือบ้านเช่าหลังเก่าก่อนที่อีร์ จะซื้อบ้านใหม่และย้ายมาอยู่ที่เชียงใหม่ การที่นัด ชอบบ้านเช่ามากกว่านั้นแสดงให้เห็นว่า “บ้าน” ของนัดไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวอาคาร แต่มันหมายถึงความสงบสุขของครอบครัวหรือการไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจการครอบงำของทุนนิยม ดังนั้น ในทางตรงกันข้าม “บ้าน” ภายใต้ความคาดหวังแบบทุนนิยมเสรีนิยมใหม่จึงหมายถึงที่สถิตของผี

ร้าย ที่ส่วนหนึ่งหลอกหลอน “ความเป็นชาย” หรืออาจเรียกว่าผีแห่งอุดมการณ์ “ความเป็นชาย” (ซึ่งก็หมายถึงรวมถึง “ความเป็นหญิง” ด้วย) และผีทุนนิยม แต่ถึงที่สุดแล้วมันกลับส่งผลกระทบต่อทุกคนใน “บ้าน” ร่วมกัน จนบ้านไม่เป็นบ้าน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณในความกรุณาของอาจารย์ถนอม นวล หิรัญเทพและอาจารย์ชุติมา ประกาศุฒิสารอาจารย์ประจำภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ และขอขอบพระคุณ ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในการอ่านพิจารณาบทความทั้งสองท่านที่ช่วยทำให้บทความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (2559). ผีอยู่ในบ้าน. ใน *แผ่นดินอื่น* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: นาค.
- กร ศิริวัฒน์. (2561) พิมพ์ครั้งแรก 2560. *คนในนิทาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: นาค.
- ข่าวสด. (2560). เลี่ยงกันมัน! จากสาวโพสต์ถามทำไมผู้ชายไม่ลูกให้ผู้หญิงนั่งบนรถเมล์-ไม่ส่งสารกันเธอ. วันที่เข้าถึงข้อมูล 22 ตุลาคม 2561 แหล่งที่มา https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_505371
- ข่าวสด. (2561). ผัวเมียดวงเฮง ราย 90 ล้าน เผยเคยถูกหวน 8 งวดติด รับซื้อตามความฝัน. วันที่เข้าถึงข้อมูล 1 พฤศจิกายน 2561 แหล่งที่มา https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_1770276
- ชุติมา ประกาศุฒิสาร. (2559). ปีศาจทุนนิยมและ “การกินมนุษย์ด้วยกันเอง” ความรุนแรงเชิง เศรษฐกิจในสวียลากไส้ และเหยื่อมาร. ใน สุวรรณา สถาอานันท์และสุรเดช โชติอุดมพันธ์ (บ.ก.), *หนึ่งทศวรรษ เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย แว่นตาอารมณีสังคม ความจริง* (น.241- 284). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.).
- ไทวีกา อิงสันเทียะ. (2555). บริโณคนิยมที่ก่อให้เกิดวิกฤตความเป็นชายในนวนิยายเรื่องไพล์คลับ และอเมริกันไซโค. ใน สุรเดช โชติอุดมพันธ์ (บ.ก.) 257-280, *ศาสตร์แห่งวรรณคดีคือตรีศูล* : ทฤษฎี สุนทรียะ สังคม. 241- 284 กรุงเทพฯ: ศูนย์วรรณคดีศึกษา.
- นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ. (2558). วิพากษ์ “ความเป็นหญิง” ของหญิงในร่างชาย. วันที่เข้าถึงข้อมูล 1 พฤศจิกายน 2561 แหล่งที่มา <http://www.sac.or.th/databases/anthropology-concepts/articles/9>
- นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ. (2560). *เพศในเขวงกต แนวคิดทฤษฎีเพศในวัฒนธรรมบริโภค*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- นฤพนธ์ ดัวงวิเศษ. (2561). *ร่างกายความเป็นชาย: ภายใต้อำนาจรัฐและชายขอบจารีตประเพณี*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 6 พฤศจิกายน 2561 แหล่งที่มา <https://waymagazine.org/gender-neo-liberalism/>
- นิวส์เอ็มไทย. (2015). *หนุ่มใจหล่อ! รณรงค์ขอสาว ๆ สละที่นั่งรถเมล์ให้คนท้อง*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 22 ตุลาคม 2561 แหล่งที่มา <https://news.mthai.com/social-news/454298.html>
- ศุภกิจ เจนนพกาญจน์. (2556). “วิกฤตความเป็นชายและการแสวงหาความยุติธรรมผ่านบทพูดเดี่ยว (Monologue) ในเรื่องสั้น ผีอยู่ในบ้าน (2535) ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์”. การประชุมมหาดไทยวิชาการ ครั้งที่ 4, ณ มหาวิทยาลัยมหาดไทย, จังหวัดสงขลา, 10 พฤษภาคม. 155-167.
- เสนาะ เจริญพร. (2548). *ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทอง*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- อาทิตย์า จารุจินดา. (2555). *การสร้างภาพความเป็นหญิงในนวนิยายไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศิลปวัฒนธรรมวิจัย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ภาษาอังกฤษ

- Barthes, Roland. (1988). *Mythologies*. Lavers, Annette (Translator). New York: Noonday Press.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. Cambridge: Polity.
- Linneman, Laura. (2010). The Fear of Castration and Male Dread of Female Sexuality: The Theme of the 'vagina dentate'. in C. Herr and A. DeLong (Ed.), *Dracula in journal of Dracula studies*, 12(1).
- Stuart Hall (2003). *Representation: cultural representations and signifying practices*. London: SAGE Publications; Thousand Oaks: The Open University.